

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
кафедра педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти**

**Педагогічні умови мовленнєвої підготовки
до школи дітей з порушеннями мовлення**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

**студентка 2 курсу, 627 групи
Керер Аліна Іванівна**

Керівник:

**кандидат педагогічних наук,
доцент Журат Ю.В.**

***До захисту допущено
на засіданні кафедри***

протокол № ____ від _____ 2024 року

Зав. кафедрою _____ проф. Олійник М.І.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Керер А.І. Педагогічні умови мовленнєвої підготовки до школи дітей з порушеннями мовлення. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» зі спеціальності 016 Спеціальна освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 100 с.

У кваліфікаційній роботі описано педагогічні умови мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи. Досліджено роль розвитку фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної, монологічної та комунікативної компетенцій. Визначено значення соціальної адаптації та емоційно комфортного середовища, розроблено рекомендації для співпраці з батьками та фахівцями. Емпірично доведено ефективність програми мовленнєвої підготовки, яка сприяє формуванню мовленнєвих навичок, психологічній готовності до школи та соціалізації дітей. Запропоновані педагогічні умови можуть використовуватися у закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: мовленнєва підготовка, діти з порушеннями мовлення, педагогічні умови, фонетична, лексична, граматична, діалогічна, монологічна, комунікативна компетенція, соціальна адаптація, корекційна робота.

ABSTRACT

Kerer A.I. Pedagogical Conditions for Speech Preparation for School of Children with Speech Disorders. – Manuscript. Qualification thesis for obtaining the degree of higher education "Master" in the specialty 016 Special Education. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2024. 100 pages.

The qualification thesis describes the pedagogical conditions for speech preparation of children with speech disorders for school. The role of developing phonetic, lexical, grammatical, dialogical, monological, and communicative competencies is examined. The importance of social adaptation and an emotionally comfortable environment is highlighted, and recommendations for collaboration with parents and specialists are developed. The effectiveness of the speech preparation program, which promotes the formation of speech skills, psychological readiness for school, and socialization of children, is empirically proven. The proposed pedagogical conditions can be applied in preschool educational institutions.

Keywords: speech preparation, children with speech disorders, pedagogical conditions, phonetic competence, lexical competence, grammatical competence, dialogical competence, monological competence, communicative competence, social adaptation, corrective work.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.І. Керер

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми «Педагогічні умови мовленнєвої підготовки до школи дітей з порушеннями мовлення» зумовлена необхідністю створення ефективної системи підготовки дітей із мовленнєвими порушеннями до навчання у загальноосвітніх школах. У сучасному суспільстві, де успішність соціальної інтеграції та навчання залежить від рівня комунікативних навичок, особливу увагу слід приділяти розвитку мовленнєвих здібностей дітей, які мають специфічні труднощі в цій сфері. Дослідження показують, що діти з порушеннями мовлення часто стикаються з серйозними викликами під час адаптації до навчального процесу, що може призводити до зниження їхньої самооцінки, мотивації до навчання та загального емоційного стану. З огляду на це, важливим є впровадження педагогічних умов, які сприятимуть формуванню мовленнєвих навичок, розвитку фонематичного слуху, артикуляційної моторики та соціальної адаптації. Крім того, в Україні спостерігається недостатня кількість фахівців, які мають належну підготовку для роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Це підкреслює важливість створення методичних рекомендацій для вихователів, логопедів і психологів, які працюють у закладах дошкільної освіти. Актуальність дослідження також полягає в необхідності всебічного підходу до формування мовленнєвої готовності дітей до школи, врахування індивідуальних потреб кожної дитини та залучення батьків у процес корекційної роботи. Тому вивчення педагогічних умов мовленнєвої підготовки стає важливим етапом у забезпеченні успішної адаптації дітей з порушеннями мовлення до навчання у школі та їх подальшої соціалізації.

Стан дослідження проблеми. Проблема мовленнєвої підготовки дітей до школи знайшла широке відображення у вітчизняному історико-педагогічному досвіді. Підготовка дітей старшого дошкільного віку до

навчання у школі в педагогічному аспекті на сучасному етапі досліджувалася низкою українських вчених. Теоретико-методологічні основи підготовки дітей до школи досліджували такі науковці, як А. Богущ, Л. Калмикова, Т. Бондаренко, О. Кононко, які визначали педагогічні умови, що сприяють формуванню мовленнєвих компетенцій у дітей дошкільного віку [8;27;15]. Вони акцентували увагу на розвитку мовленнєвого мислення, зв'язного мовлення та лексико-граматичних навичок, які є базовими для успішної шкільної адаптації. Практичні аспекти мовленнєвої підготовки розкривали Т. Піроженко, О. Ласточкина, зосереджуючи увагу на розробці методик роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення [3;34]. Зокрема, ці дослідження включають використання ігрових методів, тренувальних вправ та створення мовленнєво-розвивального середовища для підготовки дітей до школи.

Психолого-педагогічні підходи до мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку аналізували О. Трифонова, Н. Мурашко, які підкреслювали важливість емоційно-мотиваційного середовища для стимулювання мовленнєвої активності дитини [46;60]. Вони також вказували на взаємозв'язок між мовленнєвою готовністю та загальною психологічною готовністю до школи, пропонуючи підходи для розвитку комунікативної компетенції.

Мовленнєво-розвивальне середовище та інтеграція методик були предметом досліджень Н. Пахомової [48]. Вони акцентували увагу на важливості міждисциплінарного підходу, який поєднує методики розвитку мовлення з когнітивним, емоційним та соціальним розвитком дітей.

Інклюзивна мовленнєва підготовка розкривалася у дослідженнях Ю.Рібцун, яка підкреслювали необхідність адаптації освітніх програм для дітей з особливими освітніми потребами [52]. Вона наголошувала на важливості індивідуального підходу, врахування особливостей кожної дитини та взаємодії педагогів із батьками.

Існуючі дослідження свідчать про значний інтерес до проблеми мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення, що підтверджує необхідність подальшого вивчення даного питання з метою удосконалення педагогічних практик та забезпечення якісної підготовки дітей до навчання у школі. Ця проблема залишається актуальною у світлі сучасних викликів, з якими стикаються вихователі та батьки, і потребує комплексного підходу для покращення результатів мовленнєвого розвитку дітей.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу мовленнєвої підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями до навчання у школі, розробити і впровадити педагогічні умови та оцінити їх ефективність.

Завдання дослідження:

1) Проаналізувати зміст понять мовленнєва підготовка та мовленнєва готовність, визначити їх складові.

2) Розкрити та описати педагогічні умови мовленнєвої підготовки для дітей дошкільного віку.

3) Провести первинну діагностику на визначення показників мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення.

4) Розробити програму мовленнєвої підготовки для дітей з порушеннями мовлення та перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес формування мовленнєвих навичок у дітей з порушеннями мовлення.

Предмет дослідження – педагогічні умови мовленнєвої підготовки до школи дітей з порушеннями мовлення.

Методи дослідження – теоретичні: включають аналіз психолого-педагогічної літератури, що стосується поняття «мовленнєва підготовка» та її складових для дітей з порушеннями мовлення. Синтез отриманих знань надає можливість узагальнити основні характеристики та елементи, що впливають на ефективність мовленнєвої підготовки дітей до школи. Порівняння різних підходів до організації педагогічних умов мовленнєвої

підготовки в сучасній дошкільній освіті допоможе виявити найефективніші методики і стратегії, які можуть бути застосовані на практиці. Моделювання, як метод, передбачає розробку програми мовленнєвої підготовки, яка охоплює усі компоненти підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями, активізуючи їх мотивацію, удосконалюючи мовленнєві навички, формуючи соціальні якості та організовуючи корекційну діяльність вихователів. Емпіричні: діагностичні методики «Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку» для оцінки загального рівня мовленнєвого розвитку, «Методика на визначення психологічної готовності дитини до навчання у школі», «Опитувальник для батьків» на визначення рівня розуміння батьками сутності мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення, серія завдань на визначення рівні мовленнєвої підготовки за компетенціями. Експеримент – впровадження педагогічної програми і вивчення її ефективності в процесі мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення. Аналіз результатів – порівняння даних до і після експерименту для оцінки впливу програми на рівень мовленнєвої підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями.

Теоретичне значення результатів дослідження – уточнено та поглиблено поняття «мовленнєва підготовка» у контексті дошкільної освіти. Проаналізовано структуру педагогічних умов мовленнєвої підготовки, що включає основні компоненти, такі як розвиток фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної, монологічної та комунікативної компетенцій. Окреслено психологічні особливості мовленнєвої підготовки дітей із порушеннями мовлення, що дозволяє краще зрозуміти механізми формування цих компетенцій і їх вплив на успішність адаптації дітей до навчання у школі.

Практичне значення результатів дослідження – полягає у розробці та впровадженні програми мовленнєвої підготовки для дітей із порушеннями мовлення. Ця програма враховує специфіку корекційної

роботи та сприяє розвитку ключових компетенцій: фонетичної (артикуляційна точність), лексичної (розширення словникового запасу), граматичної (формування граматично правильного мовлення), діалогічної (уміння вести діалог), монологічної (розгорнуте зв'язне мовлення) та комунікативної (ефективна мовленнєва взаємодія). Впровадження програми дозволяє вихователям покращити якість освітнього процесу, створити сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих навичок дітей і позитивно впливає на їхню готовність до навчання у школі.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів: 1 теоретичного та 1 практичного, висновків, списку використаних джерел (64 найменування), а також 4 додатків. Загальний обсяг роботи складає 99 сторінок, основний зміст роботи викладено на 72 сторінках.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У	
ШКОЛІ.....	10
1.1. Сутність та зміст понять мовленнєва підготовка та мовленнєва	
готовність у науковій літературі.....	10
1.2. Формування мовленнєвих компетенцій і навичок у старших	
дошкільників з порушеннями мовлення при підготовці до школи.....	20
1.3. Педагогічні умови мовленнєвої підготовки дітей з	
порушеннями мовлення до навчання у школі.....	30
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ	
МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ ДІТЕЙ З	
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	35
2.1. Опис та характеристика діагностичного інструментарію.....	35
2.2. Емпіричне дослідження педагогічних умов підготовки дітей	
до школи з мовленнєвими порушеннями	42
2.3. Програма мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями	
мовлення.....	52
2.4. Перевірка ефективності впровадженої програми	61
Висновки до розділу 2.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	81

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

1.1. Сутність та зміст понять мовленнєва підготовка та мовленнєва готовність у науковій літературі

Підготовка дитини до школи є важливим етапом у її житті, який закладає основи для подальшого успішного навчання та соціальної адаптації. Одним із ключових аспектів цієї підготовки є розвиток мовленнєвих навичок. Мовленнєва готовність до школи передбачає не лише здатність дитини правильно вимовляти звуки і слова, але й уміння висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших, брати участь у діалогах та колективних обговореннях. Особливої уваги потребують діти з мовленнєвими порушеннями, адже для них необхідно створити умови, що забезпечать подолання наявних труднощів і підготовку до навчання у загальноосвітній школі [15, с.17].

Процес мовленнєвої підготовки включає різноманітні методики і підходи, спрямовані на розвиток артикуляційного апарату, формування фонематичного слуху, збагачення словникового запасу, розвиток граматичних навичок та комунікативних умінь. Важливою складовою підготовки є також робота з батьками, оскільки їхня підтримка і участь значно підвищують ефективність навчання [34, с.137].

Готовність дитини до школи як результат комплексної мовленнєвої підготовки є показником того, що дитина зможе успішно включитися у навчальний процес, адаптуватися до шкільного середовища, взаємодіяти з однолітками та вчителями. Це забезпечує не лише академічний успіх, але й загальний розвиток особистості, її самостійність та впевненість у своїх силах.

У науково-педагогічному контексті часто вживаються терміни «підготовка до школи», «готовність до школи» та «шкільна зрілість» як синоніми, хоча їх значення можуть мати відмінності. Зокрема, «підготовка до школи» означає сукупність педагогічних заходів, спрямованих на всебічний розвиток дитини (фізичний, психічний, інтелектуальний, емоційний, морально-вольовий, соціальний), а також на створення умов для формування загальнонавчальних умінь та навичок (організаційних, інтелектуальних, комунікативних), що сприяють цілісному особистісному розвитку дитини як суб'єкта майбутньої навчальної діяльності. Результатом такої підготовки є готовність дитини до шкільного навчання [33, с.24].

Дослідниця Н. Пахомова пропонує використовувати термін «мовленнєва підготовка» для процесу формування мовленнєвої готовності дошкільників із затримкою мовного розвитку (ЗНМ) до школи. Вона розглядає цей термін як процес розвитку мовлення і навчання мови, формування мовної здатності, мовленнєвих навичок і умінь. Цей процес здійснюється у двох основних напрямках. Перший напрям включає формування мовленнєвої готовності, що охоплює навички усного мовлення з правильною звуковимовою, граматичною структурою, лексичним запасом, достатнім фонетичним сприйняттям та звуковим аналізом слів. Другий напрям зосереджується на формуванні комунікативної готовності, яка передбачає комплексне застосування дитиною мовних і немовних засобів для використання мовних одиниць у процесі спілкування та усвідомлення власної особистості у життєдіяльності [48, с.32].

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти мовленнєву підготовку слід розглядати як результат загальної і спеціальної мовної підготовки, що забезпечує мовленнєву готовність дошкільників. Вона передбачає формування практичних мовленнєвих навичок, удосконалення комунікативних форм та функцій мовленнєвої діяльності [35, с.129].

Сучасна дослідниця К. Крутій описує мовленнєву підготовку дітей до школи як інтегроване використання мовних і немовних засобів для мислення, спілкування та самосвідомості. У контексті дошкільної педагогіки це поняття розглядається як організований процес оволодіння мовою як засобом комунікації в умовах навчання та виховання. Дитина виступає активним учасником мовленнєвої діяльності, набуваючи нові знання, вміння та навички за допомогою дорослих або самостійно. Структура мовленнєвої підготовки до школи включає як загальну, так і спеціальну мовленнєву підготовку, охоплюючи всі аспекти життєдіяльності дитини [31].

Погоджуємось із думкою А. Богущ, яка зазначає, що мовленнєва підготовка дітей до школи передбачає «оволодіння практичними мовленнєвими навичками, розвиток комунікативних форм і функцій мовленнєвої діяльності, а також формування її усвідомлення» [13, с.117].

Варто зазначити, що мовленнєва підготовка є однією з ключових складових у підготовці дитини до школи. Це комплекс заходів, спрямованих на розвиток мовленнєвих навичок, необхідних для успішного навчання та соціальної адаптації у шкільному середовищі. Вона охоплює формування правильної звукової вимови, розширення словникового запасу, розвиток зв'язного мовлення та вміння спілкуватися з однолітками і дорослими [15, с.11].

У дослідженнях Н. Голуб значну увагу приділено систематичній підготовці дітей із мовленнєвими порушеннями до школи. Вона наголошує, що така підготовка повинна не лише формувати мовленнєву готовність, але й сприяти розвитку інтелектуальних здібностей та психічних процесів дітей. Дослідниця підкреслює, що «підготовка дітей до навчання у школі повинна бути комплексною і системною». Це передбачає розвиток усіх компонентів мовленнєвої системи та зв'язного мовлення, формування процесів сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, стійкої позитивної

мотивації до навчання, емоційно-вольової сфери, а також передумов навчальної діяльності. Крім того, необхідно цілеспрямовано розвивати лінгвістичні та логіко-математичні здібності, а також закріплювати навички пізнавальної самостійності та активності [20, с.347].

З нашого боку, ми підтримуємо позицію А. Яковенко, яка вважає, що мовленнєва підготовка дошкільників із мовленнєвими порушеннями до школи є «процесом практичного оволодіння мовленнєвими навичками, вдосконалення мовленнєвих форм і комунікативних функцій, а також формування усвідомленого використання мовлення». Дослідниця акцентує увагу на тому, що мовленнєва підготовка повинна включати не тільки розвиток мовленнєвих навичок, але й вдосконалення форм і функцій мовлення, що сприяє більш усвідомленому його використанню дітьми [63, с.284].

У рамках мовленнєвої підготовки важливо враховувати всі аспекти розвитку дитини, зокрема інтелектуальні та психічні процеси. Необхідно забезпечувати комплексний підхід, який включає роботу над сприйняттям, увагою, пам'яттю, мисленням, а також формування позитивної мотивації до навчання та розвиток емоційно-вольової сфери. Важливим є також розвиток лінгвістичних і логіко-математичних здібностей, а також закріплення навичок пізнавальної самостійності та активності, що допомагає дітям ефективніше засвоювати нові знання та адаптуватися до шкільного навчання.

Крім того, важливо враховувати, що діти з мовленнєвими порушеннями часто мають проблеми в емоційній, мотиваційній та вольовій сферах, що може впливати на їхній психічний стан і особистісний розвиток. Ці діти можуть демонструвати нестійкі інтереси, знижену мотивацію, негативізм, невпевненість, дратівливість, агресію, образливість та труднощі у спілкуванні з іншими. Вони можуть мати проблеми з саморегуляцією та контролем своїх дій. І. В. Мартиненко у своїх дослідженнях зазначає, що

багато дітей з мовленнєвими порушеннями мають труднощі в орієнтуванні у завданні, плануванні його виконання, процесуальному та підсумковому самоконтролі, а також мають недостатній мовленнєвий супровід своїх дій [41, с.154].

Саме тому, підготовка мовлення у старших дошкільників має значне значення, оскільки мовлення є основним засобом комунікації, пізнання світу, регулювання поведінки і вираження думок та почуттів. Володіння мовленням допомагає дітям взаємодіяти з оточуючими, засвоювати нову інформацію і брати участь у навчальному процесі.

Характеризуючи основні цілі мовленнєвої підготовки, зазначимо, що вони включають розвиток зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу, формування граматичних навичок, розвиток фонетичних навичок і комунікативних умінь. Діти повинні навчитися будувати зв'язні висловлювання, формулювати свої думки і передавати їх у зрозумілій формі. Розширення активного і пасивного словника дитини забезпечує багатше і точніше вираження думок. Оволодіння основними граматичними структурами рідної мови дозволяє правильно складати речення. Навчання правильної вимови звуків, інтонацій та ритміки мовлення є важливим аспектом фонетичних навичок. Вміння вести діалог, ставити запитання, відповідати на них, брати участь у групових обговореннях формують комунікативні навички [37, с.119].

Для успішної мовленнєвої підготовки необхідно застосовувати сучасні методи і підходи, які забезпечують ефективний розвиток мовлення. До таких методів належать ігрові методи, ситуативні вправи, мультимедійні технології та читання з обговоренням. Використання ігор і рольових ігор стимулює дітей до активного використання мови в різних ситуаціях. Створення умов, наближених до реальних, допомагає дітям орієнтуватися у мовленнєвих ситуаціях. Використання аудіо та відеоматеріалів сприяє розвитку мовлення та сприйняття інформації. Залучення дітей до читання

казок, оповідань та обговорення прочитаного збагачує словниковий запас та розвиває мислення [24].

Використання вищеперерахованих методів і підходів в процесі підготовки до навчання у школі, сприятимуть пізнавальному, соціальному та емоційному розвитку. Пізнавальний розвиток включає розширення уявлень про навколишній світ, розвиток мислення, пам'яті та уваги. Соціальний розвиток формує навички спілкування, розвиток емпатії, вміння працювати у колективі. Емоційний розвиток допомагає дітям виражати та контролювати свої емоції, розвиває самосвідомість та самооцінку.

Таким чином, мовленнєва підготовка старших дошкільників до школи є багатогранним процесом, що включає розвиток мовленнєвих навичок, формування комунікативних здібностей та соціальної адаптації. Вона забезпечує основу для успішного навчання та всебічного розвитку дитини

На нашу думку в межах окресленої проблеми варто також розглядати готовність до шкільного навчання, який є результатом підготовки.

З педагогічної точки зору, готовність до шкільного навчання передбачає наявність у дитини певних навичок, які відповідають програмі дошкільної освіти. Серед них важливе місце займає розвиток мовлення, включаючи навички зв'язного мовлення, формування фонематичних процесів, розширення лексичного запасу, оволодіння граматичними структурами та правильна артикуляція звуків. Дитина також має оволодіти основними математичними уявленнями, такими як розрізнення кольорів, форм та розмірів фігур, здатність до рахунку, а також формування просторових та часових уявлень [30, с.37].

Крім цих конкретних навичок, у дошкільника повинні бути сформовані передумови для навчання, що включають інтерес до навчання, мотивацію, організаційні та контрольні навички, а також здатність до планування. Ці

передумови є критично важливими для успішної адаптації до шкільного середовища та ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Проте, статистичні дані свідчать, що велика частка дітей близько 70% дітей дошкільного віку не готові до навчання в школі. Це означає, що більшість дітей стикається з труднощами при адаптації до нових умов, що може негативно позначитися на їхній психіці та загальному розвитку. Проблеми, що виникають під час адаптаційного періоду, можуть включати труднощі з концентрацією уваги, невміння організувати свою діяльність, низьку мотивацію до навчання, а також психологічний стрес від нових вимог і очікувань [44, с.62].

Дані показники свідчать про те, що готовність до школи не обмежується лише оволодінням певними знаннями та навичками, але також включає розвиток особистісних якостей та мотиваційних передумов, що забезпечують успішну інтеграцію дитини в шкільне середовище. Важливо, щоб заклади дошкільної освіти та батьки спільно працювали над створенням умов для всебічного розвитку дітей, враховуючи індивідуальні потреби та особливості кожної дитини. Це допоможе забезпечити більш плавний перехід від дошкільного до шкільного навчання та знизити рівень стресу та адаптаційних труднощів у дітей.

Готовність дитини до школи, згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, повинна відповідати визначеним вимогам і критеріям оцінки дошкільної зрілості. Така готовність охоплює фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, а також готовність до взаємодії з навколишнім світом. Вона включає розвиток специфічних видів діяльності, які є основними для дошкільного віку і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу школяра [3].

У контексті мовленнєвої готовності, термін «мовленнєва готовність» не зустрічається у Базовому компоненті, його місце займає освітня лінія «Мовлення дитини». Ця освітня лінія охоплює кілька напрямків: звукову

культуру мовлення, фонетичну компетенцію, роботу зі словниковим запасом, лексичну та граматичну правильність мовлення, зв'язне і діалогічне мовлення, а також монологічне мовлення та комунікативні компетенції. Набуття знань у рамках цієї освітньої лінії є основою для мовленнєвої готовності дитини до навчання в школі відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти [3].

Попри те, що ця освітня лінія є змістовною, вона не враховує формування у дитини психологічних процесів і саморегуляції, які є необхідними для розвитку мовленнєвої готовності.

Аналізуючи погляди вихователів закладів дошкільної освіти та науковців щодо питання про готовність дітей до школи варто зазначити, що важливим фактором успішності в школі є психологічна готовність, яка формується через розвиток організму дитини, включаючи дозрівання нервової системи, формування особистості та стан психічних процесів. Вона включає особистісну готовність, яка охоплює вольову, емоційну та мотиваційну складові, а також інтелектуальну та соціальну (комунікативну) готовність [46, с.83].

Зміст поняття психологічна готовність до школи охоплює формування певного ставлення до закладу освіти, яке передбачає відповідну мотивацію до навчання, а також забезпечення рівня інтелектуального та емоційно-вольового розвитку [56, с.129].

Психологічна готовність до шкільного навчання означає досягнення дитиною достатнього рівня психологічного розвитку, необхідного для успішного засвоєння шкільної програми в сучасних навчальних умовах. Цей аспект включає три основні компоненти: емоційно-вольовий, інтелектуальний та мотиваційний. Важливість мотиваційного компонента підкреслювала у своїх дослідженнях В. Котирло, акцентуючи на його ролі у запобіганні шкільній дезадаптації [23, с.137]. Поєднання правильного підходу до навчання з мотивацією позитивно впливає на особистість

дитини, підвищуючи її мобільність та ефективність у досягненні поставлених цілей. Мотивація включає процеси, пов'язані з ініціацією, спрямуванням та підтримкою фізичної та розумової діяльності людини. Вона потребує стимулювання та визначає одну з можливих реакцій у конкретній ситуації, включаючи різні психічні процеси, що впливають на наші дії та вибори. При обговоренні мотиваційної сфери готовності слід звернути увагу на сформованість мотивації у дітей. Важливо враховувати, чи хоче дитина йти до школи, чи цікавиться вона навчанням, чи приваблює її шкільне життя – всі ці аспекти є важливими для мотиваційної готовності. Першокласників чекає нова система соціальних відносин, змінюється їхнє ставлення до оточення, з'являються нові очікування та вимоги. Дошкільники повинні слухатися батьків та не капризувати, тоді як від першокласників очікують хорошого навчання, правильного відтворення педагогічної інформації та засвоєння соціально вироблених способів вирішення різних задач.

Категорія дітей з мовленнєвими порушеннями часто стикаються з проблемами в емоційній, мотиваційній та вольовій сферах, що впливає на їхню особистість та психічний стан. Такі діти можуть проявляти нестійкі інтереси, знижену мотивацію, негативізм, невпевненість у собі, дратівливість, агресивну поведінку, образливість та труднощі у спілкуванні з іншими, що ускладнює налагодження зв'язків з ровесниками. Крім того, вони часто мають проблеми з саморегуляцією та контролем [50, с.311].

Науковець І. В. Мартиненко досліджувала готовність до шкільної діяльності та особливості вольової сфери дітей. Виявлено, що багато дітей мають труднощі в орієнтуванні у завданні, плануванні його виконання, процесуальному та підсумковому самоконтролі, а також мають недостатній мовленнєвий супровід дій [43, с.37].

Цю думку також підкреслювали багато вчених-педагогів, таких як Ян Амос Коменський, Василь Сухомлинський, Костянтин Ушинський, Йоганн

Генріх Песталоцці [7]. Таким чином, результати досліджень свідчать про необхідність комплексного підходу до підготовки дітей до школи, що включає розвиток вольових, когнітивних і мовленнєвих навичок. Це дозволить не лише поліпшити готовність дітей до шкільного навчання, але й сприятиме їхньому успішному соціальному і емоційному розвитку.

Зважаючи на зазначене, можна зробити висновок, що всебічна підготовка дітей з мовленнєвими порушеннями є критично важливою для їхньої адаптації в шкільному середовищі, що відкриває нові можливості для розвитку їхніх індивідуальних здібностей.

Мовленнєва підготовка визначається як комплексний процес, що включає розвиток мовленнєвих навичок, формування комунікативних здібностей та соціальної адаптації дитини. Цей процес передбачає не лише оволодіння фонетичними, лексичними і граматичними аспектами мови, але й розвиток слуху, пам'яті та мислення, що сприяє загальному психоемоційному розвитку дитини.

Мовленнєва готовність, в свою чергу, є результатом мовленнєвої підготовки і свідчить про те, що дитина має необхідні навички для успішного навчання у школі. Вона охоплює здатність дитини активно та ефективно спілкуватися, розуміти і формулювати свої думки, що є критично важливим для соціалізації та академічного успіху.

Отже, ці поняття є взаємопов'язаними і складають основу для створення ефективних методів і програм підготовки дітей до навчання у школі. Важливо, щоб освітній процес враховував індивідуальні особливості дітей і забезпечував підтримку на всіх етапах їхнього мовленнєвого розвитку.

1.2. Формування мовленнєвих компетенцій і навичок у старших дошкільників з порушеннями мовлення при підготовці до школи

У процесі підготовки дітей до школи особливу увагу слід приділяти розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Мовленнєва підготовка охоплює не лише вміння спілкуватися, а й формування цілісної мовної компетенції, яка є необхідною для успішної адаптації у шкільному середовищі. Складові мовної компетенції, такі як лексичний, граматичний і фонетичний аспекти, грають ключову роль у формуванні мовленнєвих навичок старших дошкільників. У цьому контексті важливо дослідити особливості розвитку мовлення, які інтегрують усі види діяльності дитини, включаючи навчання, гру та соціалізацію. Тому в даній роботі ми будемо розглядати питання, що стосуються складових мовної компетенції та специфіки формування мовленнєвих навичок у дітей з порушеннями мовлення, з акцентом на їхню готовність до шкільного навчання.

Термін «мовна компетенція» був введений Н. Хомським у середині ХХ століття. Досліджуючи психолінгвістичні аспекти мовних здібностей, знання про мову та мовну активність, науковець розширив його зміст. Він встановив, що існує різниця між теоретичною здатністю людини говорити і розуміти мову та її фактичним спілкуванням у конкретних ситуаціях [55, с.117].

Дослідниця А. Богуш визначає мовну компетенцію як здатність засвоювати та усвідомлювати мовні норми, що історично склалися у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоепії, семантиці та стилістиці, а також їх правильне застосування в будь-якій людській діяльності при використанні мови. Мовна компетенція є інтегративним поняттям, яке включає соціальні здібності, знання, вміння, навички, стратегії і тактики мовної поведінки, а також установки, що сприяють успішному здійсненню діяльності в конкретних умовах спілкування. Це передбачає вміння адекватно і доречно користуватися мовою в певних ситуаціях, виражати свої думки, бажання, наміри та прохання, використовуючи мовні та позамовні засоби виразності, такі як міміка, жести, рухи та інтонація [6, с.137].

За Н. Мурашко, компетентність дошкільнят визначається як здатність до виконання інтелектуальних операцій, спрямованість діяльності на досягнення мети, усвідомленість та висока мотиваційна насиченість. На кожному віковому етапі розвитку ця компетентність має свої орієнтири. У сфері мовленнєвої діяльності розрізняють мовну та мовленнєву компетенції [46]. Мовленнєва компетенція охоплює лексичну, фонетичну, граматичну, діалогічну та комунікативну компетентності і включає здатність практично і доречно використовувати мову, виражати свої думки, бажання, наміри та прохання, а також застосовувати немовні засоби виразності, такі як міміка, жести і рухи, та інтонаційні засоби. Ця компетенція складається з кількох компонентів. Розглянемо детальніше кожен із них.

Лексична компетенція передбачає володіння словниковим запасом, відповідним віковому періоду, і вживання мовних засобів виразності, таких як приказки, прислів'я, фразеологізми, епітети і порівняння. Ця компетенція забезпечує багатше і точніше вираження думок. Діти повинні навчитися використовувати різноманітні слова і фрази для передачі своїх ідей, почуттів і переживань [16, с.185].

Фонетична компетенція охоплює правильну вимову звуків, розвиток фонематичного слуху та вміння використовувати інтонаційні засоби виразності. Це включає навчання правильної вимови звуків, ритміки і мелодики мовлення. Важливим аспектом є розвиток фонематичного слуху, що допомагає дітям розрізняти і правильно відтворювати звуки рідної мови [8, с.311].

Граматична компетенція включає практичне використання граматичних форм рідної мови, таких як рід, число, відмінки та час. Оволодіння основними граматичними структурами дозволяє дітям правильно складати речення і висловлювати свої думки зрозуміло і граматично правильно. Діти повинні навчитися використовувати правильні

граматичні форми для вираження своїх думок і взаємодії з іншими людьми [7, с.327].

Діамонологічна компетенція передбачає здатність розуміти зв'язний текст, відповідати на запитання, вести діалог, складати різні види розповідей та переказувати. Це включає розвиток навичок розуміння і побудови зв'язних висловлювань. Діти повинні навчитися слухати і розуміти тексти, відповідати на запитання, брати участь у діалозі і самостійно створювати розповіді [47].

Комунікативна компетенція охоплює вміння підтримувати розмову, спілкуватися на різні теми, культуру мовленнєвої поведінки та ініціативність у спілкуванні. Діти повинні навчитися вести діалог, ставити запитання, відповідати на них, брати участь у групових обговореннях. Це включає розвиток навичок спілкування, вміння підтримувати розмову, дотримуватися норм мовленнєвої поведінки, проявляти ініціативу у спілкуванні та взаємодії з іншими [11, с.109].

Мовленнєва компетенція є комплексним явищем, яке включає різні аспекти мовленнєвої діяльності і є основою для успішного навчання і соціальної адаптації дитини в шкільному середовищі. Завдяки розвитку мовленнєвих компетенцій дитина набуває здатності ефективно спілкуватися, висловлювати свої думки і почуття, взаємодіяти з іншими людьми і успішно виконувати навчальні завдання.

Отже, мовленнєва компетенція є важливим елементом підготовки дітей до школи, що включає лексичну, фонетичну, граматичну, діалогічну та комунікативну компетентності. Кожен із цих компонентів сприяє формуванню вмінь і навичок, необхідних для успішної мовленнєвої діяльності. Розвиток мовленнєвої компетенції забезпечує дитині здатність ефективно спілкуватися, виражати свої думки та почуття, а також адаптуватися до соціального середовища.

Враховуючи важливість мовленнєвої компетенції, формування мовленнєвих навичок стає пріоритетним завданням у процесі підготовки дітей до школи. Мовленнєві навички включають не лише вміння правильно вимовляти звуки, але й здатність конструктивно висловлювати свої думки, слухати інших і взаємодіяти в різних комунікативних ситуаціях. Особливо це актуально для старших дошкільників з порушеннями мовлення, оскільки корекція їхніх мовленнєвих навичок є необхідною для успішної адаптації до шкільного навчання та соціальної інтеграції. Саме тому формування мовленнєвих навичок потребує системного підходу, що забезпечить розвиток усіх аспектів мовленнєвої діяльності дитини.

Підготовка до школи дітей з порушеннями мовлення вимагає комплексного підходу, що включає розвиток фонетичних, лексичних, граматичних та комунікативних навичок. Використання сучасних методик та інноваційних технологій дозволяє ефективно коригувати мовленнєві порушення та забезпечувати успішну адаптацію дітей до шкільного середовища. Важливу роль у цьому процесі відіграють педагоги та логопеди, які створюють сприятливі умови для розвитку мовлення та підтримують мотивацію дітей до навчання [49, с.8].

Мовлення є фундаментальним аспектом соціального життя дитини, виступаючи засобом комунікації, пізнання, регулювання поведінки, а також розвитку та виховання. Тому критично важливо розробляти методичні завдання для формування мовленнєвих навичок у дошкільників, орієнтуючись на теорію мовленнєвої діяльності, яка передбачає використання комунікативного підходу. Робота над мовленням стає більш ефективною, коли розвиток монологічного мовлення не розглядається як самостійна ціль, а інтегрується у загальну структуру мовленнєвої діяльності як один з її етапів [9, с.25].

Розвиток мовленнєвих навичок у старших дошкільників з порушеннями мовлення вимагає особливої уваги та спеціальних підходів.

Цей процес має базуватися на принципах індивідуального підходу, системності та послідовності, враховувати специфічні потреби кожної дитини. Важливим аспектом є створення умов, які стимулюють мовленнєву активність дітей, зокрема через ігрові методи, які сприяють природному засвоєнню мовних норм і правил.

Значну роль у формуванні мовленнєвих навичок відіграє середовище, в якому перебуває дитина. Вихователі та педагоги повинні активно використовувати різноманітні форми і методи роботи, спрямовані на розвиток мовлення, такі як бесіди, розповіді, читання, інсценування, а також сучасні мультимедійні засоби. Успішна мовленнєва підготовка передбачає не лише навчання правильній артикуляції звуків, але й розвиток зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу, формування граматичних навичок та комунікативних умінь.

Для формування мовленнєво-комунікативних навичок важливою є *інтеграція різних комунікативних ланок*. Одним з основних завдань є забезпечення інтеграції різних комунікативних ланок, в яких бере участь дитина, таких як «дитина – дорослий», «діти – дорослий», «дитина – дитина», «дитина - однолітки та малюки». Це дозволяє створити цілісну комунікативну систему, де дитина навчається взаємодіяти з різними учасниками комунікаційного процесу, розвиває здатність адаптувати своє мовлення залежно від ситуації та співрозмовника. [29, с.3].

Також важливою складовою є розвиток усіх форм та засобів спілкування. Необхідно розвивати у дошкільнят усі форми спілкування (емоційно-особистісну, ситуативно-ділову, позаситуативну) та засоби спілкування (невербальні та вербальні). Це включає розвиток невербальних засобів комунікації, таких як міміка, жести, пантоміміка, а також вербальних засобів, що забезпечують багатство мовленнєвого репертуару дитини. Навчання різним формам спілкування допомагає дітям краще виражати свої думки та емоції, а також розуміти інших [4, с.145].

Важливу роль у формуванні мовленнєвих навичок відіграє гра, яка є провідною діяльністю в старшому дошкільному віці. Гра створює природне середовище для розвитку мовлення, де діти можуть вільно експериментувати з мовними засобами, вдосконалювати свої комунікативні навички та засвоювати нові слова і вирази. Через ігри діти навчаються вести діалог, ставити запитання, висловлювати свої думки, що сприяє формуванню їхніх мовленнєвих навичок.

Розвиток мовленнєвих навичок охоплює кілька ключових аспектів. Першим є формування навичок усного мовлення, яке включає правильну артикуляцію, розвиток фонематичного слуху, а також уміння використовувати інтонаційні засоби виразності. Це дозволяє дітям не тільки вимовляти звуки і слова, а й створювати зв'язні висловлювання.

Друге важливе завдання — це розвиток навичок сприймання та розуміння мовлення. Діти повинні навчитися слухати та адекватно реагувати на мовлення інших, що є критично важливим для ефективної комунікації. Завдяки цьому діти стають здатними не лише до самостійного висловлення думок, а й до активного слухання і взаємодії з іншими.

Третім аспектом є формування навичок, пов'язаних з веденням діалогу. Це включає вміння підтримувати бесіду, ставити запитання, відповідати на них та брати участь у колективних обговореннях. Розвиток цих навичок є важливим для соціалізації дітей, адже вміння спілкуватися з однолітками і дорослими допомагає їм адаптуватися до нових умов.

Гра в цьому процесі стає не лише засобом навчання, а й інструментом корекції мовленнєвих порушень. Використання ігрових методів стимулює дітей до активного використання мови в різних ситуаціях, що сприяє розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Крім того, інтеграція мовленнєвих завдань в ігрові сценарії дозволяє дітям отримувати нові знання у легкій та невимушеній атмосфері.

Отже, розвиток і формування мовленнєвих навичок у старших дошкільників є складним і багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу. Гра, як провідна діяльність на цьому етапі, створює умови для активної взаємодії дітей з мовою, що, в свою чергу, формує основи для успішної адаптації дитини в шкільному середовищі.

Аналізуючи програми навчання та виховання дітей дошкільного віку, такі як «Дитина», «Малятко», «Українське дошкілля», «Я у світі» можна відзначити, що кожна з цих програм має свої специфічні підходи до висвітлення мовленнєвого розвитку дітей.

Програма «Малятко» приділяє значну увагу мовленнєвому розвитку дошкільників, що реалізується через розділ «Мовленнєве спілкування». Цей розділ включає підрозділи, які охоплюють усі аспекти формування мовленнєвих навичок. У підрозділі «У світі слів» зосереджено увагу на збагаченні словникового запасу дітей, розвитку уявлень про значення слів та формуванні вміння складати речення. Підрозділ «У світі звуків» спрямований на розвиток фонематичного слуху, правильної артикуляції звуків і звукової культури мовлення, що є важливим для формування чіткого й виразного мовлення. Підрозділ «Дитяча граматики» розвиває у дітей розуміння граматичних зв'язків у мовленні, вміння будувати граматично правильні речення, засвоювати основи морфології та синтаксису. Водночас у підрозділі «Наші співрозмовники» акцентується на формуванні комунікативних навичок, розвитку культури спілкування, вміння слухати, відповідати, ставити запитання та вести діалог. Завдяки комплексному підходу до розвитку мовлення програма «Малятко» забезпечує дошкільників базовими знаннями й уміннями, необхідними для ефективного спілкування, засвоєння соціальних норм і підготовки до шкільного навчання [39].

У програмі «Дитина» мовленнєвий розвиток представлений у розділі «Мова рідна, слово рідне», який охоплює широкий спектр завдань,

спрямованих на формування у дітей мовленнєвих компетентностей. Особлива увага приділяється збагаченню словникового запасу дітей, розширенню уявлень про багатство й багатогранність рідної мови. У цьому розділі акцентується на розвиткові образності й виразності мовлення, що допомагає дітям оволодіти навичками використання різноманітних мовних засобів для передавання своїх думок і почуттів. Також програмою передбачено розвиток чуття мови через ознайомлення дітей з художнім словом, що включає роботу з народними казками, віршами, піснями та іншими формами фольклору. Це сприяє формуванню емоційного ставлення до мови, її краси та унікальності. Окремий акцент зроблено на розвитку діалогічного мовлення: діти вчаться слухати, вступати у діалог, задавати питання й аргументувати свої відповіді. Завдяки інтеграції елементів гри, творчих завдань і практичних вправ, розділ «Мова рідна, слово рідне» забезпечує дітям можливість активно використовувати мовлення у щоденних ситуаціях. Програма спрямована на гармонійний розвиток мовленнєвих умінь, які є основою для майбутньої навчальної діяльності та соціальної взаємодії [22].

У програмі «Українське дошкілля» завдання з мовленнєвого розвитку сформульовані лаконічно, але охоплюють ключові аспекти формування мовленнєвих умінь у дітей. Основна увага приділяється розширенню словникового запасу, засвоєнню правильної вимови звуків, розвитку зв'язного мовлення, а також формуванню культури спілкування.

Програма спрямована на забезпечення практичного використання мовлення у повсякденному житті. Дітей навчають висловлювати свої думки, емоції, будувати діалоги та запитання, брати участь у розмовах і виявляти ініціативу у спілкуванні. Значна увага приділяється розвитку інтересу до читання, роботі з художніми текстами, казками та віршами, що сприяє формуванню образності та виразності мовлення. «Українське

дошкілля» інтегрує мовленнєвий розвиток з іншими освітніми напрямками, забезпечуючи природний та гармонійний процес оволодіння мовою [5].

У програмі «Я у світі» мовленнєвий розвиток дітей інтегрується в концепцію формування «мовленнєвої особистості», яка акцентує на важливості мовлення як ключового компонента становлення особистості в дошкільному віці. Програма розглядає мовлення не лише як засіб спілкування, а й як засіб пізнання світу, розвитку мислення, самовираження та формування соціальних навичок.

Основна увага приділяється тому, щоб дитина усвідомила цінність мови для взаємодії з іншими людьми, для висловлення своїх думок, емоцій і бажань. У процесі навчання мовлення реалізується як особистісно-орієнтований підхід: дітям надається можливість висловлювати свої думки у творчий спосіб, брати участь у діалогах, обговореннях і сюжетно-рольових іграх.

Програма також спрямована на розвиток культури мовлення, яка включає правильну вимову, використання багатого словникового запасу, розуміння контексту та етикету спілкування. Підкреслюється важливість зв'язного мовлення: діти вчаться будувати логічні висловлювання, розповідати історії, описувати явища чи події, передавати свої думки в зрозумілій і послідовній формі. Крім того, програма приділяє увагу роботі з художніми творами, які сприяють формуванню емоційної чутливості, образності мовлення і стимулюють мовленнєву активність дітей. Введення концепції «мовленнєвої особистості» допомагає розглядати розвиток мовлення як важливу складову становлення дитини як активного учасника соціального середовища. [64].

Програма «Впевнений старт» визначає чіткі орієнтири для мовленнєвого розвитку дошкільників, забезпечуючи практичний підхід до формування мовленнєвих навичок. Основний акцент робиться на розвитку зв'язного мовлення, формуванні правильного звуковимовляння, збагаченні

словникового запасу та вмінні будувати діалоги. Особливістю програми є її доступність та практична спрямованість, що дозволяє вихователям і батькам ефективно використовувати запропоновані методики.

Програма містить рекомендації для організації мовленнєвих занять, спрямованих на активізацію словникового запасу, розвиток граматичної правильності мовлення та вміння висловлювати думки. Також надаються конкретні поради для батьків, які допомагають інтегрувати мовленнєвий розвиток у повсякденне спілкування з дитиною. Вони включають рекомендації щодо читання книжок, обговорення подій дня, участі в іграх, які стимулюють мовленнєву активність. Програма «Впевнений старт» поєднує системний підхід до мовленнєвого розвитку із практичними порадами, що робить її зручною для впровадження як у закладах дошкільної освіти, так і вдома, сприяючи гармонійному формуванню мовленнєвих і комунікативних здібностей дітей [47].

Розвиток мовленнєвих навичок у старших дошкільників, зокрема у дітей з порушеннями мовлення, є ключовим аспектом їхньої підготовки до школи. Мовленнєва підготовка забезпечує формування цілісної мовної компетенції, яка включає лексичні, фонетичні, граматичні, діалогічні та комунікативні складові. Ці аспекти сприяють не лише адаптації дітей до шкільного середовища, але й загальному успішному розвитку, соціалізації та здатності до ефективного спілкування.

Аналіз освітніх програм, таких як «Малятко», «Дитина», «Українське дошкілля», «Я у світі» та «Впевнений старт», свідчить про різноманітність підходів до формування мовленнєвих компетенцій. Усі програми прагнуть забезпечити гармонійний розвиток мовлення через інтеграцію мовленнєвих завдань у гру, навчання та повсякденну діяльність. Особливо важливо, що ці програми враховують вікові та індивідуальні особливості дітей, зокрема тих, хто має порушення мовлення.

Ефективна мовленнєва підготовка включає комплексний підхід, який базується на використанні інтерактивних методів, ігрових прийомів, роботи з художніми творами та стимулювання мовленнєвої активності дітей у повсякденних ситуаціях. Важливу роль у цьому процесі відіграють педагоги, логопеди та батьки, які разом створюють сприятливе мовленнєве середовище.

Отже, формування мовленнєвих навичок є багатогранним і системним процесом, який потребує врахування індивідуальних потреб дітей, інтеграції різних підходів і взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Це не лише сприяє підготовці дітей до шкільного навчання, але й закладає основу для їхнього успішного розвитку в майбутньому.

1.3. Педагогічні умови мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення до навчання у школі

Підготовка дітей до навчання у школі є важливим етапом у їхньому житті, оскільки саме в цей період формуються основи для подальшого навчання, соціалізації та розвитку особистості. У випадку дітей з порушеннями мовлення, цей процес набуває особливого значення, адже мовленнєві навички є критично важливими для успішної адаптації до шкільного середовища. Мовлення відіграє ключову роль не лише в навчанні, але й у розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту та взаємодії з оточуючими.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, мовленнєва підготовка дітей з порушеннями мовлення повинна бути структурована і систематизована, враховуючи специфіку їхнього розвитку [3]. Однак, для досягнення позитивних результатів у цьому процесі важливо забезпечити створення та реалізацію створених нами педагогічних умов. Розглянемо детальніше кожен з них.

Перша умова – *розвиток фонематичного слуху та артикуляційної моторики*. Ця умова є основою для формування правильної вимови та розвитку фонетично грамотного мовлення. Фонематичний слух дозволяє дітям розрізняти звуки, усвідомлювати їх як складові частини слів, що є критично важливим для подальшого навчання. Регулярні вправи на розвиток артикуляційної моторики допомагають зміцнити м'язи, які беруть участь у вимові звуків. Дана умова передбачає використання як активних вправ, так і інтерактивних ігор, які дозволяють дітям практикувати артикуляцію в ненав'язливій формі. Наприклад, вправи на вимову звуків з використанням яскравих ілюстрацій чи рухливих ігор, що робить процес навчання цікавим і мотивуючим.

Друга умова – *формування зв'язного мовлення та розвиток лексико-граматичних навичок*. Формування зв'язного мовлення є необхідним для здатності дитини послідовно висловлювати свої думки. Важливо, щоб діти не лише розуміли, а й вміли формулювати та висловлювати свої ідеї у зрозумілій формі. Дана умова включає розвиток навичок побудови речень, вживання нових слів та граматичних структур. Для досягнення цього результату можна використовувати різні творчі завдання, такі як складання історій з картинок або завершення незакінчених речень. Такі вправи розвивають у дітей креативність та логічне мислення, допомагають у розвитку навичок зв'язного мовлення, що є критично важливим для успішного навчання у школі.

Третя умова – *розвиток комунікативних навичок та соціальної адаптації*. Ця умова акцентує на важливості навичок ефективного спілкування, які включають вміння починати, підтримувати та завершувати розмову. Соціальна адаптація є ключовою для інтеграції дитини в шкільне середовище, оскільки дозволяє їй легко взаємодіяти з однолітками і дорослими. Важливо створити умови, в яких діти можуть практикувати свої комунікативні навички через різні види діяльності, включаючи групові ігри

та рольові ситуації. Такі активності допомагають дітям навчитися розуміти невербальні сигнали, правильно реагувати в різних соціальних контекстах і будувати позитивні стосунки з однолітками.

Четверта умова – *розвиток зв'язного мовлення та формування мовленнєвого мислення*. Розвиток зв'язного мовлення сприяє здатності дітей логічно висловлювати свої думки, формулювати причинно-наслідкові зв'язки та розуміти складні мовленнєві конструкції. Мовленнєве мислення охоплює вміння формувати абстрактні поняття та узагальнювати інформацію. Використання вправ на складання історій, опис подій у хронологічному порядку та порівняння предметів або явищ допомагає дітям навчитися розвивати критичне та аналітичне мислення, що є важливими навичками для навчання у школі.

П'ята умова – *індивідуальний підхід у навчанні та корекції мовленнєвих порушень*. Кожна дитина має свої індивідуальні потреби та можливості, тому важливо адаптувати навчальний процес відповідно до її особливостей. Діагностика мовленнєвого розвитку на початковому етапі дозволяє виявити специфічні потреби кожної дитини. На основі отриманих даних розробляються індивідуальні навчальні плани, що включають спеціальні вправи та завдання. Регулярний моніторинг прогресу дітей і корекція навчального процесу забезпечують ефективність навчання і швидку реакцію на зміни в розвитку кожної дитини.

Шоста умова – *забезпечення емоційно комфортного та мотиваційного середовища*. Створення позитивного емоційного клімату у навчальному середовищі є критично важливим для розвитку мовленнєвих навичок. Діти повинні відчувати підтримку з боку вихователів і однолітків, що сприяє їхній впевненості та знижує стрес під час навчання. Важливо використовувати ігрові методи навчання, які роблять процес освіти більш доступним і цікавим. Створення атмосфери довіри і підтримки допоможе

дітям з порушеннями мовлення відчутти себе комфортно та впевнено, що позитивно вплине на їхній процес навчання.

Сьома умова – *співпраця з батьками та іншими фахівцями*. Активна співпраця між педагогами, батьками та іншими спеціалістами (логопедами, психологами) є важливою умовою для успішного мовленнєвого розвитку дітей. Регулярні консультації з батьками, проведення семінарів та спільне планування навчальних програм дозволяють забезпечити комплексний підхід до розвитку мовлення. Співпраця з батьками забезпечує підтримку дітей у домашніх умовах, а залучення інших фахівців допомагає зосередитися на специфічних потребах кожної дитини.

Реалізація вищезазначених педагогічних умов є критично важливою для ефективної мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення до навчання у школі. Комплексний підхід, що включає розвиток фонематичного слуху, зв'язного мовлення, комунікативних навичок, підтримку емоційного комфорту та співпрацю з батьками, сприяє успішній адаптації дітей до шкільного життя. Цей підхід не лише підвищує рівень мовленнєвого розвитку, але й забезпечує психологічну і соціальну готовність дітей до навчання, дозволяючи їм досягти значних успіхів у навчанні та особистісному розвитку.

Висновки до розділу 1

У розділі досліджено теоретико-методологічні засади мовленнєвої підготовки дітей до навчання у школі, зокрема поняття «мовленнєва підготовка» та «мовленнєва готовність». Підкреслено, що мовленнєва готовність є інтегрованим результатом цілеспрямованої роботи з розвитку лексичних, фонетичних, граматичних, діалогічних та комунікативних умінь. Особливий акцент зроблено на потребах дітей із порушеннями

мовлення, для яких цей процес є вирішальним у підготовці до шкільного життя.

Аналіз освітніх програм дошкільного виховання («Малятко», «Дитина», «Українське дошкілля», «Я у світі», «Впевнений старт») виявив їхню спрямованість на розвиток мовленнєвих навичок через інтеграцію мовленнєвих завдань у гру, навчальну діяльність та повсякденне спілкування. Всі програми враховують вікові особливості дітей, пропонуючи дієві підходи для формування мовленнєвої компетенції.

Обґрунтовано ключові педагогічні умови, необхідні для успішної мовленнєвої підготовки дітей із порушеннями мовлення до школи. Вони охоплюють розвиток фонематичного слуху, зв'язного мовлення та комунікативних навичок, формування мотиваційної готовності, створення емоційно комфортного середовища, індивідуальний підхід до навчання та активну співпрацю з батьками й фахівцями.

Таким чином, мовленнєва підготовка є багатовекторним процесом, що потребує системного підходу та врахування індивідуальних потреб дітей. Вона забезпечує не лише мовленнєвий розвиток, а й емоційну, мотиваційну та соціальну готовність до навчання у школі, що є основою для їхнього подальшого успішного навчання і розвитку.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

2.1.Опис та характеристика діагностичного інструментарію

Організація та проведення емпіричного дослідження педагогічних умов підготовки до школи дітей з мовленнєвими порушеннями є надзвичайно важливим завданням для забезпечення індивідуального підходу до освіти цієї категорії дітей. Це дослідження спрямоване на розвиток важливих мовленнєвих навичок, які є ключовими для ефективного спілкування та соціальної інтеграції у шкільному середовищі.

Емпіричне дослідження здійснювалось на базі Кіцманського закладу дошкільної освіти. Для порівняльного диференційного аналізу було обстежено 15 дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями та нормотиповим розвитком.

Для дослідження педагогічних умов підготовки до школи дітей з мовленнєвими порушеннями було використано наступні методи роботи: теоретичні: аналіз, порівняння, синтез, систематизація, класифікація та узагальнення теоретичних даних спеціальної, психологічної, педагогічної та методичної літератури. Емпіричні: констатувальний експеримент, якісний і кількісний аналіз результатів експерименту, тестування. В межах нашого дослідження ми використали наступні методики.

Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку (Heidelberger Sprachentwicklungs Test), адаптований до українського мовного середовища К. Крутій у 2003 році, використовувався для визначення рівня мовленнєвих здібностей дітей за різними напрямками. До них належать: розуміння

граматичних структур, утворення множини іменників, імітація граматичних структур, корекція семантично неправильних речень, словотворення, варіації назв, класифікація понять, утворення ступенів порівняння прикметників, взаємозв'язок вербальної і невербальної інформації, кодування та декодування інтенцій, конструювання речень, перебудування слів, а також відтворення розповідей. За результатами тестування було визначено такі рівні мовленнєвого розвитку: лінгвістично здібна дитина, високий рівень, достатній рівень, середній рівень, рівень нижче середнього, низький рівень і критичний рівень. Кожен з цих рівнів має свої специфічні характеристики, які будуть детально описані нижче (див. додаток Б).

Методика на визначення психологічної готовності дитини до навчання у школі містила перелік запитань на орієнтацію у просторі, словесно-логічне мислення, розвиток мовлення, тощо. За результатами завдань нами було виокремлено чотири основні показники такої готовності зокрема: високий, середній, достатній і низький (Див. додаток А).

Діти з мовленнєвими порушеннями, які демонструють високий рівень готовності до школи, мають розвинені когнітивні та емоційні навички, необхідні для успішного навчання, хоча їхні мовленнєві порушення можуть бути наявними. Вони здатні формулювати зв'язні висловлювання, розуміють основні граматичні структури, і хоча можуть мати деякі труднощі з артикуляцією чи темпом мовлення, їхній словниковий запас є достатнім для ефективного спілкування. Такі діти проявляють високу мотивацію до навчання, можуть тривалий час зосереджувати увагу на завданнях і мають добрі соціальні навички, що допомагає їм адаптуватися до шкільного середовища.

Діти з достатнім рівнем готовності до школи мають основні навички для успішного навчання, але їхні мовленнєві порушення можуть викликати певні труднощі. Вони здатні висловлювати свої думки, але їхнє мовлення може бути менш зв'язним і потребувати додаткових зусиль для розуміння. Ці діти розуміють прості граматичні структури і мають достатній словниковий запас, але можуть стикатися з труднощами в більш складних мовленнєвих ситуаціях. Їм може бути важче зберігати концентрацію на завданнях тривалий час, і вони можуть потребувати додаткової підтримки в розвитку соціальних навичок і впевненості в собі.

Діти із середнім рівнем готовності мають більш виражені мовленнєві порушення, які суттєво впливають на їхню здатність до навчання. Їхнє мовлення може бути нерозбірливим, із значними граматичними помилками, обмеженим словниковим запасом, що ускладнює спілкування. Такі діти часто демонструють низьку мотивацію до навчання, виявляють труднощі з концентрацією та увагою. Вони також можуть мати проблеми з соціальною взаємодією, що проявляється в тривожності, замкнутості або невпевненості в нових ситуаціях. Вони потребують більш інтенсивної корекційної роботи та підтримки для подолання цих труднощів.

Діти з низьким рівнем готовності мають серйозні мовленнєві порушення, що суттєво ускладнюють їхню здатність до навчання та адаптації до шкільного середовища. Їхнє мовлення може бути дуже обмеженим або малозрозумілим для інших. Вони часто мають значні труднощі в розумінні навіть простих інструкцій і завдань, що вимагає індивідуального підходу та постійної підтримки з боку педагогів. Мотивація до навчання у таких дітей зазвичай дуже низька, вони можуть

демонструвати емоційну нестабільність, що робить їхню адаптацію до шкільного середовища надзвичайно складною.

Анкета для батьків містила чимало запитань які покращення підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями до навчання у школі, методи і форми роботи при підготовці дитини до школи, ефективність підготовки, загальний рівень готовності, а також відкриті запитання, які давали батькам можливість залишати свої побажання та рекомендації. За результатами анкетування ми розробили і описали 3 рівні до нього: високий рівень характерний тим, що батьки добре розуміють сутність і зміст підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями, активно залучені до процесу корекції та задоволені наданими послугами. Вони мають чітке уявлення про методи та підходи, які використовуються, і високо оцінюють їхню ефективність (Див. додаток В).

Середній рівень свідчить про те, що батьки загалом розуміють сутність і зміст підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями, але мають певні сумніви та питання. Вони задоволені наданими послугами, але відчують потребу в більш детальній інформації та додаткових поясненнях.

Низький рівень характерний тим, що батьки мають низьке розуміння сутності і змісту підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями. Вони не задоволені наданими послугами та відчують потребу у значній кількості додаткової інформації та пояснень щодо методів корекції. Вихователям необхідно приділити більше уваги роботі з батьками, роз'яснюючи методи та підходи до корекції мовленнєвих порушень і залучаючи їх до активної участі у процесі підготовки дітей.

Також на основі аналізу наукової літератури нами було визначено, що мовленнєва підготовка розглядається крізь призму формування і розвитку

мовленнєвих компетенцій, які є результатом підготовки (Див. додаток Г). Зокрема ми виокремили такі компетенції.

Фонетична компетенція, критеріями якої є: правильна вимова звуків; розвиток фонематичного слуху; виразність мовлення. В межах даної компетенції ми виокремили такі рівні. Високий рівень характеризується тим, що дитина правильно вимовляє всі звуки рідної мови, чітко артикулює навіть складні фонemi. Фонематичний слух добре розвинений: дитина розрізняє звуки, визначає їх порядок у словах і може аналізувати структуру слів. Виразність мовлення висока: інтонація, паузи, ритм мовлення є природними та доречними. Середній рівень характеризується такими ознаками як окремі порушення у вимові складних звуків (наприклад, шиплячі, свистячі), які не завжди помітні у мовленні. Фонематичний слух частково сформований: дитина розрізняє прості звуки, але має труднощі з аналізом складних слів. Виразність мовлення середня: інтонація іноді монотонна, темп може бути нерівномірним. Низький рівень характеризується значними порушення вимови багатьох звуків. Дитина нерозрізняє схожі за звучанням фонemi, наприклад, [с] та [ш]. Виразність мовлення слабка: інтонація та ритм нерозвинені, мовлення є монотонним або занадто уривчастим.

Лексична компетенція характеризується такими критеріями як словникове багатство і розуміння семантики слів. В межах даної компетенції ми виокремили такі рівні. Високий рівень. Словниковий запас дитини відповідає віковим нормам, є багатим та різноманітним. Дитина правильно вживає слова у контексті, розуміє їхні значення, включаючи багатозначні слова. Використовує синоніми, антоніми, переносні значення слів. Середній рівень. Словниковий запас обмежений, дитина використовує

переважно загальноновживані слова, а синоніми й антоніми застосовує рідко. Значення багатозначних слів зрозумілі не завжди, у мовленні зустрічаються слова, вжиті невірно.

Низький рівень. Дуже обмежений словниковий запас. Дитина не розуміє значення багатьох слів, часто використовує їх неправильно. Синоніми, антоніми та переносні значення у мовленні відсутні.

Граматична компетенція характеризується такими критеріями як морфологічна правильність мовлення, синтаксична будова мовлення, наявність оцінно-контрольних дій. В межах даної компетенції нами було виокремлено такі рівні.

Високий рівень. Дитина правильно використовує граматичні форми (рід, число, відмінки). Складнопідрядні речення будуються легко, логічно і без помилок. Дитина самостійно аналізує власні мовленнєві помилки та виправляє їх.

Середній рівень. Граматичні помилки у мовленні трапляються, але не впливають на загальне розуміння (наприклад, плутання роду чи числа). Просте синтаксисне будовання переважає над складним. Оцінка власного мовлення здійснюється тільки за допомогою дорослого.

Низький рівень. Дитина постійно допускає граматичні помилки (неправильне узгодження слів, пропуски частин речень). Використання складних синтаксичних конструкцій неможливе. Оцінно-контрольні дії відсутні.

Діамонологічна компетенція визначається такими основними складовими як вміння будувати діалог з партнером, зв'язні висловлювання репродуктивного характеру, зв'язні висловлювання творчого характеру. В межах даної компетенції нами було виокремлено такі рівні.

Високий рівень. Дитина легко підтримує діалог, логічно відповідає на запитання, може поставити запитання співрозмовнику. У репродуктивних висловлюваннях переказує почуте текстуально близько до оригіналу. У творчих висловлюваннях створює цікаві, зв'язні історії.

Середній рівень. Діалогічне мовлення є обмеженим: дитина відповідає на запитання, але ініціативу у розмові проявляє рідко. Репродуктивні висловлювання короткі, часто неточні. У творчих висловлюваннях висловлює окремі думки, але побудова історії нелогічна або уривчаста.

Низький рівень. Дитина не може підтримати діалог, висловлює лише окремі слова чи фрази. Репродуктивні висловлювання практично відсутні. Творчі висловлювання будуються з великими труднощами, не містять зв'язної структури.

Комунікативна компетенція визначається такими критеріями як наявність формул мовленнєвого етикету та ініціативність спілкування. В межах окресленої компетенції ми виокремили такі рівні.

Високий рівень. Дитина активно використовує мовленнєвий етикет (ввічливі звертання, привітання, прощання). Легко ініціює спілкування, бере участь у розмовах з однолітками й дорослими. Її мовлення відповідає ситуації, а невербальні засоби комунікації (міміка, жести) є природними.

Середній рівень. Використання мовленнєвого етикету обмежене до стандартних форм (лише привітання або прощання). Ініціатива у спілкуванні проявляється рідко, дитина здебільшого реагує на звернення до неї. Комунікація залежить від стимулювання дорослого.

Низький рівень. Формули мовленнєвого етикету практично не використовуються. Дитина не ініціює спілкування, уникає контакту навіть

у знайомому середовищі. Основним засобом взаємодії є невербальні сигнали, спілкування є уривчастим або відсутнім.

Дослідження педагогічних умов підготовки до школи дітей з мовленнєвими порушеннями включало три основних етапи.

Перший етап це оцінка поточного стану мовлення. Використання різноманітних методів та ігрових завдань, спостереження за мовленнєвою взаємодією. Другий етап - інтерпретація результатів дослідження: аналіз даних, отриманих під час тестування, виявлення особливостей мовленнєвого розвитку дітей, підготовки до школи. Третій етап – реалізація запропонованих умов та перевірка їх ефективності. Результати дослідження представлені в наступному параграфі.

2.2. Емпіричне дослідження педагогічних умов підготовки дітей до школи з мовленнєвими порушеннями

Емпіричне дослідження педагогічних умов підготовки дітей до школи з мовленнєвими порушеннями є важливим, оскільки ефективна підготовка таких дітей до навчання в школі має вирішальне значення для їх успішної соціалізації та академічного розвитку. Вчасно виявлені та скориговані мовленнєві порушення дозволяють дитині адаптуватися до шкільного середовища, забезпечуючи можливість повноцінного спілкування з однолітками та вчителями. Таке дослідження сприяє розробці та впровадженню ефективних педагогічних підходів, що допомагають дітям з мовленнєвими порушеннями здобувати освіту на рівні з однолітками.

Перша серія експерименту була спрямована на оцінку загального мовленнєвого розвитку. На основі результатів виконання експериментальних завдань ми визначили такі диференційні особливості

дітей з порушеннями мовлення та з нормотиповим розвитком (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1.

**Оцінка загального мовленнєвого розвитку
дітей старшого дошкільного віку**

Рівні розвитку мовленнєвих здібностей	Діти з НР	Діти з ПМР
Лінгвістично здібна дитина	0%	0%
Високий рівень	(3) 20,0%	(0) 0%
Достатній рівень	(6) 40%	(2) 13,3%
Середній рівень	(4) 26,6%	(5) 33,3%
Рівень нижче за середній	(1) 6,7%	(3) 20,1%
Низький рівень	(1) 6,7%	(4) 26,6%
Критичний рівень	0%	(1) 6,7%

Результати дослідження мовленнєвих здібностей дітей старшого дошкільного віку показують значні відмінності між дітьми з нормотиповим розвитком (НР) та дітьми з порушеннями мовлення (ПМР). Аналізуючи рівні розвитку мовленнєвих здібностей, представлені в таблиці, отримано такі результати

За показником «лінгвістично здібні діти» не виявлено жодної дитини в жодній із груп (0%). Це свідчить про відсутність дітей, які б відповідали найвищому рівню мовленнєвих здібностей, як серед дітей з нормотиповим розвитком (НР), так і серед дітей з порушеннями мовлення (ПМР).

Високий рівень розвитку мовлення зафіксовано у 3 дітей із нормотиповим розвитком, що складає 20%. Серед дітей з порушеннями мовлення таких не виявлено (0%). Це свідчить про те, що діти з НР мають значно більше шансів досягти високих мовленнєвих показників.

Достатній рівень розвитку мовлення виявлено у 6 дітей із НР (40%) та у 2 дітей із ПМР (13,3%). Це свідчить про те, що діти з нормотиповим розвитком мають краще сформовані мовленнєві здібності на цьому рівні.

Середній рівень демонструють 4 дитини з НР (26,6%) і 5 дітей із ПМР (33,3%). Це вказує на те, що середній рівень є найпоширенішим серед дітей із порушеннями мовлення.

Рівень нижче за середній виявлено у 1 дитини з НР (6,7%) та у 3 дітей із ПМР (20,1%). Це свідчить про те, що значна частина дітей із порушеннями мовлення має недостатній рівень розвитку мовленнєвих здібностей.

Низький рівень зафіксовано у 1 дитини з НР (6,7%) і у 4 дітей із ПМР (26,6%). Це підтверджує, що у дітей із порушеннями мовлення частіше спостерігається суттєва затримка у розвитку мовлення.

Критичний рівень мовленнєвих здібностей не виявлено серед дітей із НР (0%), тоді як у групі дітей із ПМР такий рівень мають 1 дитина (6,7%). Це свідчить про наявність значних проблем із мовленнєвим розвитком у окремих дітей із порушеннями мовлення.

Порівнюючи обидві групи, можна зробити висновок, що діти з нормотиповим розвитком мають перевагу в загальному рівні мовленнєвого розвитку, з більшою часткою дітей, які досягають високих та достатніх рівнів. У той час як діти з мовленнєвими порушеннями мають більшу частку середнього, нижче середнього та низького рівня розвитку, що вказує на необхідність додаткової корекційної роботи та індивідуального підходу до їх підготовки до школи.

Аналізуючи результати психологічної готовності дітей з мовленнєвими порушеннями до навчання у школі, ми отримали наступні показники (таблиця 2.2)

Таблиця 2.2

Рівні психологічної готовності дітей до навчання у школі

Рівні готовності	Діти з НР	Діти з ПМР
низький рівень	2 (13,3%)	4 (26,6%)
середній рівень	3 (20%)	7 (46,7%)
достатній рівень	8 (53,4%)	3 (20%)
високий рівень	2 (13,3%)	1 (6,7%)

Аналізуючи рівні психологічної готовності дітей до навчання у школі, отримано такі результати

За показником «низький рівень» готовності у групі дітей з нормотиповим розвитком (НР) таких дітей зафіксовано 2 особи, що становить 13,3%. У групі дітей із порушеннями мовлення (ПМР) цей рівень має 4 дитини, що складає 26,6%. Це свідчить про те, що діти з ПМР частіше демонструють недостатню психологічну готовність до навчання у школі.

Середній рівень готовності виявлено у 3 дітей із НР, що складає 20%, і у 7 дітей із ПМР, що становить 46,7%. Це вказує на те, що середній рівень психологічної готовності переважає серед дітей із ПМР, які не досягають достатнього чи високого рівня.

Достатній рівень готовності продемонстрували 8 дітей із НР, що складає 53,4%, і лише 3 дитини із ПМР, що становить 20%. Це свідчить про те, що більшість дітей із нормотиповим розвитком краще підготовлені психологічно до навчання у школі.

Високий рівень готовності зафіксовано у 2 дітей із НР (13,3%) і лише в 1 дитини із ПМР (6,7%). Це підтверджує, що високий рівень психологічної готовності є значно менш поширеним серед дітей із порушеннями мовлення.

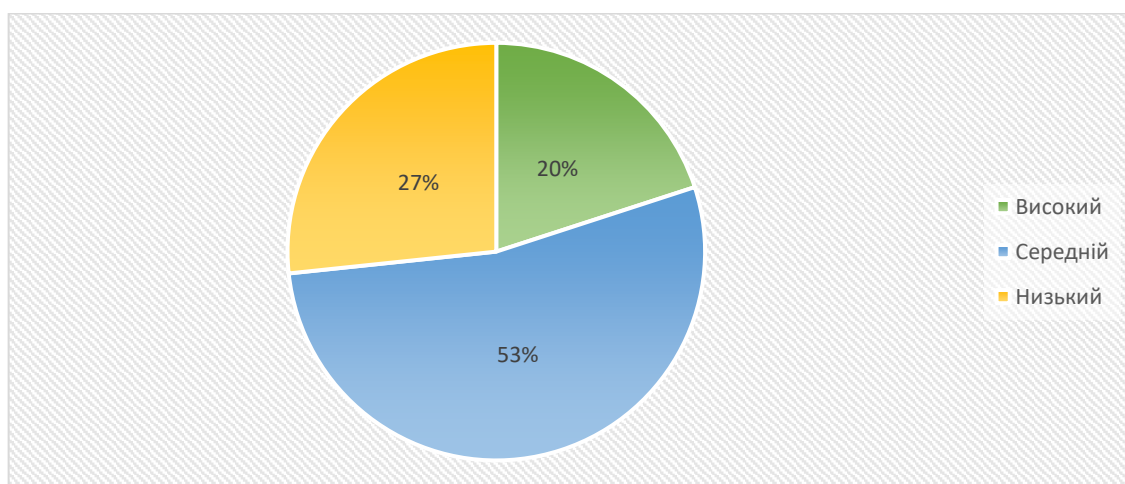
За результатами проведеного анкетування для батьків щодо розуміння сутності та змісту підготовки дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями ми отримали наступні результати (див.табл.2.3.)

Таблиця 2.3.

**Рівень розуміння батьками змісту мовленнєвої підготовки
дітей з порушеннями мовлення**

Рівень розуміння	Кількість батьків	Відсоток (%)
Високий	3	20%
Середній	8	53,3%
Низький	4	26,7%

Аналізуючи дані таблиці 2.3, бачимо такі результати, які представлено на 1 рисунку.



**Рис. 1. Рівні розуміння батьками змісту мовленнєвої підготовки
дітей з порушеннями мовлення**

Високий рівень розуміння виявлено у 3 батьків, що складає 20%. Батьки цієї групи добре усвідомлюють сутність і зміст мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення. Вони розуміють методи та підходи, що застосовуються у процесі корекції, активно співпрацюють із педагогами та високо оцінюють ефективність проведеної роботи. Ця група батьків також зазначає позитивну динаміку у мовленнєвому розвитку своїх дітей.

Середній рівень розуміння продемонстрували 8 батьків, що становить 53,3%. Батьки цієї групи мають загальне уявлення про сутність мовленнєвої підготовки, але часто потребують додаткової інформації щодо конкретних методів та підходів, які використовуються. Вони частково задоволені наданими послугами, але зазначають потребу в детальних рекомендаціях для роботи з дітьми вдома та більш активній комунікації з фахівцями.

Низький рівень розуміння виявлено у 4 батьків, що складає 26,7%. Ця група батьків недостатньо обізнана про сутність мовленнєвої підготовки та її зміст. Вони відчують труднощі у розумінні корекційного процесу, висловлюють незадоволення наданими послугами та потребують значної кількості додаткової інформації. Також вони зазначають необхідність більш детального інформування про прогрес дитини та більшої взаємодії з педагогами.

Таким чином, аналіз свідчить, що більшість батьків (73,3%) мають середній або високий рівень розуміння мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення, але все ще існує значна частина батьків (26,7%) з низьким рівнем розуміння, що вказує на необхідність підвищення інформованості та активізації співпраці між педагогами та батьками.

Також на основі відповідей батьків нами було виокремлено та проаналізовано основні труднощі батьків та дітей, з якими вони стикаються при підготовці до школи, це зокрема, недостатня інформація про методи корекції. Багато батьків висловлюють потребу у більш детальному

поясненні методів і підходів, які використовуються для корекції мовленнєвих порушень. Це особливо актуально для групи батьків із середнім і низьким рівнем розуміння.

Незадоволеність частотою отримання інформації про прогрес дитини. Деякі батьки зазначають, що їм бракує регулярної інформації про те, як розвивається їхня дитина, що викликає занепокоєння і сумніви щодо ефективності підготовки.

Проблеми з мотивацією дитини до занять. Частина батьків зіштовхується з тим, що їхні діти виявляють недостатню мотивацію до участі у додаткових заняттях або терапії, що ускладнює процес корекції. Вплив поточної ситуації в Україні.

Деякі батьки відзначають, що військовий стан і соціальні зміни в країні негативно впливають на мовленнєвий розвиток їхніх дітей, викликаючи додатковий стрес і тривожність, що може посилювати наявні мовленнєві порушення.

Результати анкетування свідчать про необхідність посилення співпраці між батьками та педагогами для підвищення ефективності корекційної роботи, а також про важливість надання додаткової інформації та підтримки батькам дітей з мовленнєвими порушеннями при їх підготовці.

У ході дослідження рівня мовленнєвої підготовки нами було обстежено 30 дітей, розподілених на дві групи: 15 дітей із нормотиповим розвитком (НР) та 15 дітей із порушеннями мовлення (ПМР).

Аналіз результатів показав значні відмінності між групами за п'ятьма основними компетенціями: фонетична, лексична, граматична, діалоогологічна та комунікативна. Розглянемо отримані результати за кожним показником, які представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Рівні мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення
за компетенціями**

Критерій	Рівень	Діти з ПМР (кількість дітей та відсоток)	Діти з НР (кількість дітей та відсоток)
Фонетична компетенція	Високий	2 (13,3%)	4 (26,7%)
	Середній	6 (40%)	8 (53,3%)
	Низький	7 (46,7%)	3 (20%)
Лексична компетенція	Високий	1 (6,7%)	3 (20%)
	Середній	7 (46,7%)	9 (60%)
	Низький	7 (46,7%)	3 (20%)
Граматична компетенція	Високий	1 (6,7%)	4 (26,7%)
	Середній	5 (33,3%)	8 (53,3%)
	Низький	9 (60%)	3 (20%)
Діамонологічна компетенція	Високий	2 (13,3%)	6 (40%)
	Середній	5 (33,3%)	8 (53,3%)
	Низький	8 (53,4%)	1 (6,7%)
Комунікативна компетенція	Високий	2 (13,3%)	5 (33,3%)
	Середній	6 (40%)	8 (53,4%)
	Низький	7 (46,7%)	2 (13,3%)

Аналізуючи рівні мовленнєвої підготовки дітей за критерієм фонетична компетенція, отримано такі результати. *Високий рівень* виявлено у 2 дітей із порушеннями мовлення (13,3%) та 4 дітей із нормотиповим розвитком (26,7%). Це свідчить про те, що діти з нормотиповим розвитком частіше демонструють добре сформовану фонетичну компетенцію. Вони

здатні правильно вимовляти звуки, а їхнє мовлення відзначається чіткістю та відповідністю нормам. *Середній рівень* мають 6 дітей із порушеннями мовлення (40%) та 8 дітей із нормотиповим розвитком (53,3%). Середній рівень є найпоширенішим для обох груп, однак частка дітей із нормотиповим розвитком на цьому рівні є більшою. Це свідчить про те, що в більшості випадків фонетичні навички у дітей із порушеннями мовлення ще потребують корекційної роботи. *Низький рівень* зафіксовано у 7 дітей із порушеннями мовлення (46,7%) та 3 дітей із нормотиповим розвитком (20%). Це свідчить про те, що значна частина дітей із порушеннями мовлення має недостатньо розвинену фонетичну компетенцію, що проявляється у труднощах з правильною вимовою звуків, порушеннях артикуляції та потребує інтенсивної корекційної роботи.

За показником лексична компетенція спостерігаються такі результати. *Високий рівень* лексичної компетенції виявлено у 1 дитини із порушеннями мовлення (6,7%) та 3 дітей із нормотиповим розвитком (20%). Це вказує на те, що діти з нормотиповим розвитком значно краще засвоюють словниковий запас і вміють використовувати різноманітні слова для вираження своїх думок. *Середній рівень* мають 7 дітей із порушеннями мовлення (46,7%) та 9 дітей із нормотиповим розвитком (60%). Ця тенденція свідчить про те, що середній рівень лексичного розвитку є найбільш поширеним для обох груп, проте у дітей із нормотиповим розвитком цей рівень зустрічається частіше. *Низький рівень* продемонстрували 7 дітей із порушеннями мовлення (46,7%) та 3 дітей із нормотиповим розвитком (20%). Така значна частка дітей із порушеннями мовлення з низьким рівнем лексичної компетенції вказує на труднощі в засвоєнні словникового запасу, що є серйозним бар'єром для їхнього мовленнєвого розвитку.

За критерієм граматична компетенція спостерігається така ситуація. *Високий рівень* граматичної компетенції виявлено у 1 дитини із

порушеннями мовлення (6,7%) та 4 дітей із нормотиповим розвитком (26,7%). Це свідчить про те, що діти з нормотиповим розвитком краще опановують граматичні конструкції та демонструють вміння правильно будувати речення. *Середній рівень* мають 5 дітей із порушеннями мовлення (33,3%) та 8 дітей із нормотиповим розвитком (53,3%). Ця тенденція підтверджує, що середній рівень граматичного розвитку є характерним для більшості дітей обох груп, проте у дітей із порушеннями мовлення цей рівень є менш поширеним. *Низький рівень* виявлено у 9 дітей із порушеннями мовлення (60%) та 3 дітей із нормотиповим розвитком (20%). Це вказує на серйозні проблеми у засвоєнні граматичних норм серед дітей із порушеннями мовлення, що потребує тривалої та систематичної корекційної роботи.

Аналізуючи діалогологічну компетенцію, отримано такі результати. *Високий рівень* демонструють 2 дитини із порушеннями мовлення (13,3%) та 6 дітей із нормотиповим розвитком (40%). Це свідчить про те, що діти з нормотиповим розвитком краще володіють навичками ведення діалогу та побудови монологу. *Середній рівень* виявлено у 5 дітей із порушеннями мовлення (33,3%) та 8 дітей із нормотиповим розвитком (53,3%). Це вказує на те, що діти з порушеннями мовлення частіше мають труднощі у формуванні зв'язного мовлення. *Низький рівень* спостерігається у 8 дітей із порушеннями мовлення (53,4%) та 1 дитини із нормотиповим розвитком (6,7%). Це свідчить про те, що більшість дітей із порушеннями мовлення мають суттєві проблеми у формуванні діалогічного та монологічного мовлення.

За критерієм комунікативна компетенція отримано такі результати. *Високий рівень* демонструють 2 дитини із порушеннями мовлення (13,3%) та 5 дітей із нормотиповим розвитком (33,3%). Це підтверджує, що діти з нормотиповим розвитком значно краще оволодівають навичками ефективної комунікації. *Середній рівень* виявлено у 6 дітей із порушеннями

мовлення (40%) та 8 дітей із нормотиповим розвитком (53,4%). Це свідчить про те, що середній рівень комунікативних навичок є більш поширеним серед дітей із нормотиповим розвитком. *Низький рівень* зафіксовано у 7 дітей із порушеннями мовлення (46,7%) та 2 дітей із нормотиповим розвитком (13,3%). Це свідчить про суттєві труднощі у спілкуванні серед дітей із порушеннями мовлення, що потребує спеціальної уваги та роботи.

Аналіз даних демонструє суттєві відмінності між дітьми із порушеннями мовлення та дітьми з нормотиповим розвитком за всіма мовленнєвими компетенціями. Діти з нормотиповим розвитком значно частіше досягають високих рівнів підготовки, тоді як діти із порушеннями мовлення переважно демонструють середні або низькі результати. Це підтверджує необхідність проведення комплексної корекційної роботи, спрямованої на покращення мовленнєвої підготовки дітей із порушеннями мовлення.

2.3. Програма мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення

Мовленнєва підготовка дітей з порушеннями мовлення до школи є важливим аспектом їхнього загального розвитку і успішної адаптації до шкільного середовища. Оскільки мовлення є основним засобом комунікації та пізнання, недостатньо розвинені мовленнєві навички можуть суттєво впливати на навчання, соціальну взаємодію та самооцінку дитини. У зв'язку з цим виникає необхідність створення спеціальних педагогічних умов, які забезпечать ефективну корекцію мовленнєвих порушень і підготують дитину до навчання в школі. Впровадження таких умов дозволить не лише підвищити рівень мовленнєвого розвитку дітей, але й забезпечити їхню психологічну та соціальну готовність до навчання в колективі.

1) *Розвиток фонематичного слуху та артикуляційної моторики.*

Фонематичний слух — це здатність дитини розрізняти звуки мовлення та усвідомлювати їх як частини слів. Він є основою для розвитку правильного вимовлення звуків та фонетично грамотного мовлення. Для його розвитку ми можемо використовувати такі вправи як:

Гра «Впізнай звук». Дітям пропонується прослухати кілька звуків і визначити, який із них звучав першим, другим або третім. Для цієї гри можна використовувати записані звуки, наприклад, шум дощу, дзвінок, плескіт води та інші.

Гра «Знайди слово». Вихователь вимовляє ряд слів, серед яких є слова з різними звуками на початку. Дитині потрібно вказати на слово, яке починається на певний звук, наприклад, звук [с] у словах сонце, вода, краб.

Гра «Складовий ланцюжок». Дітям пропонується складати слова з певних складів або визначати кількість складів у словах, що допомагає розвивати усвідомлення структури слова та розрізнення звуків.

Артикуляційна моторика включає тренування м'язів, які задіяні у вимовленні звуків, що є важливою передумовою для формування чіткої та правильної вимови. Основними завданнями є наступні:

Вправи для язика «Гірка і долина». Діти піднімають і опускають язик, імітуючи рухи, які вони роблять, коли вимовляють звуки [л] і [т]. Це допомагає зміцнити м'язи язика та піднебіння.

Гра «Свистячий вітер». Діти імітують звук вітру, видуваючи повітря через зуби, що нагадує вимовлення звуків [с] або [з]. Це сприяє розвитку точності рухів губ і язика.

Вправа «Посмішка і трубочка». Дітям пропонується посміхнутися, широко відкривши губи (як при вимовленні звуку [і]), а потім скласти губи в трубочку (як при вимовленні звуку [у]). Це тренує м'язи губ і сприяє розвитку чіткої артикуляції.

2) *Формування зв'язного мовлення та розвиток лексико-граматичних навичок.* Формування зв'язного мовлення та розвиток лексико-граматичних навичок є критично важливими для підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи. Реалізація цієї умови включає кілька основних напрямів роботи, зокрема розвиток зв'язного мовлення, яке передбачає здатність дитини формулювати та послідовно висловлювати думки у вигляді зв'язних висловлювань чи текстів. Це важлива складова мовленнєвого розвитку, яка сприяє успішному навчанню в школі. Для реалізації цієї умови можна використовувати такі вправи як:

Гра «Розкажи історію»: Вихователь показує дітям серію картинок, які ілюструють певну послідовність подій. Дитині пропонується скласти на основі цих картинок зв'язну історію, використовуючи речення, що допомагає тренувати послідовність мислення та розвиток мовлення.

Вправа «Закінчи речення»: Дітям даються незакінчені речення, наприклад, «Кішка побігла до...». Дитина повинна самостійно завершити речення, що розвиває уяву та здатність до логічного мислення.

Гра «Що було далі?»: Дітям читають початок історії, а потім просять придумати, як події могли розвиватися далі. Це сприяє розвитку творчого мислення та зв'язного мовлення.

Лексико-граматичні навички включають правильне використання слів у реченнях, правильне узгодження слів за родами, числами та відмінками, а також вміння використовувати різні граматичні структури. Основними прикладами завдань є наступні.

Гра «Знайди пару». Дітям пропонують знайти пару до даного слова, наприклад, "стіл - стільці", "кіт - кошенята", що допомагає розширити словниковий запас та навчити узгоджувати слова за значенням.

Вправа «Закінчи речення правильно». Дітям пропонується набір речень, у яких потрібно правильно закінчити речення, наприклад, «Мама

пішла в магазин, щоб купити...». Це допомагає закріпити навички використання лексики у правильному контексті.

Гра «Хто, що робить?». Вихователь називає предмети або істоти (наприклад, пташка, машина), а діти повинні назвати дію, яку вони виконують («співає», «їде»). Це допомагає дітям навчитися правильно використовувати дієслова в реченнях.

Завдання з розвитку зв'язного мовлення та лексико-граматичних навичок можуть бути інтегровані у всі види діяльності дітей, від розмов у групі до підготовки творчих проєктів. Наприклад, під час малювання можна попросити дітей розповісти, що саме вони малюють, і чому обрали ті чи інші кольори, що сприятиме розвитку зв'язного мовлення.

3) *Розвиток комунікативних навичок та соціальної адаптації.* Розвиток комунікативних навичок та соціальної адаптації є ключовими для підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи. Це дозволяє дітям ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також адаптуватися до нових соціальних умов у шкільному середовищі.

Реалізація цієї умови включає кілька основних напрямів роботи зокрема, розвиток навичок спілкування, які охоплюють вміння дитини починати, підтримувати та завершувати розмову, висловлювати свої думки та почуття, а також розуміти невербальні сигнали співрозмовника. Основними прикладами завдань є наступні.

Гра «Телефон». Діти стають у коло і передають один одному повідомлення пошепки на вухо. Останній гравець озвучує повідомлення вголос, і група порівнює його з оригіналом. Це завдання вчить дітей уважно слухати і точно передавати інформацію.

Вправа «Комплімент». Діти сідають у коло і кожен по черзі говорить комплімент сусіду. Це завдання сприяє розвитку позитивного ставлення до інших і вміння висловлювати доброзичливість.

Гра «Ситуації». Дітям пропонується розіграти певні соціальні ситуації (наприклад, як попросити допомогу, як подякувати). Це допомагає дітям навчитися відповідно реагувати в різних соціальних контекстах.

Другий напрям роботи в межах цієї умови це розвиток соціальної адаптації. Соціальна адаптація включає здатність дитини орієнтуватися в новому середовищі, дотримуватися правил та норм поведінки, а також ефективно взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими. Для забезпечення цієї умови можна використовувати такі приклади завдань.

Гра «Правила школи». Вихователь разом з дітьми обговорює основні правила поведінки у школі (наприклад, піднімати руку перед тим, як відповідати, слухати вчителя). Після цього діти розігрують ситуації, у яких ці правила застосовуються. Це допомагає дітям усвідомити та прийняти соціальні норми, які діють у шкільному середовищі.

Вправа «Мій перший день у школі»: Діти моделюють ситуацію свого першого дня у школі, обговорюють, що потрібно взяти з собою, як поводитися на уроці, як знайти друзів. Це завдання готує дітей до адаптації в нових умовах.

Гра «Командна робота». Дітям пропонується виконати завдання разом, наприклад, побудувати щось із конструктора чи намалювати спільний малюнок. Це вчить дітей співпрацювати, домовлятися та разом досягати результату.

Розвиток комунікативних навичок та соціальної адаптації можна інтегрувати в різні види діяльності. Наприклад, під час прогулянок на свіжому повітрі вихователь може ставити дітям запитання, які спонукають їх до обговорення побаченого, або організовувати ігри, що вимагають взаємодії та комунікації між дітьми.

Такий підхід забезпечить формування у дітей важливих комунікативних та соціальних навичок, які є необхідними для успішної адаптації до шкільного життя та ефективної участі у навчальному процесі.

4) *Розвиток зв'язного мовлення та формування мовленнєвого мислення.*

Розвиток зв'язного мовлення та формування мовленнєвого мислення є важливими аспектами підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи. Ця умова сприяє здатності дітей послідовно висловлювати свої думки, розуміти та будувати складні мовленнєві конструкції, а також формує логічне мислення, яке необхідне для навчання.

Реалізація цієї умови включає кілька основних напрямів роботи, зокрема *перший напрямок* це розвиток послідовності мовлення, які включають вміння дитини розповідати історії, описувати події у хронологічному порядку та формувати логічні зв'язки між реченнями. Основними прикладами завдань є наступні.

Гра «Склади історію». Дітям пропонується набір картинок, які відображають послідовність подій (наприклад, посадка квітки від насіння до цвітіння). Завдання дітей — розкласти картинки у правильному порядку і скласти з них історію. Це завдання допомагає дітям навчитися будувати послідовні розповіді.

Вправа «Що було спочатку?». Вихователь описує декілька подій, а діти повинні визначити, в якому порядку вони відбулися. Це сприяє розвитку логічного мислення та навичок планування мовлення.

Гра «Завершення розповіді». Вихователь починає розповідь, а діти повинні придумати та розповісти її продовження. Це допомагає дітям розвивати креативне мислення та вміння будувати зв'язні висловлювання.

Другий напрям роботи це формування мовленнєвого мислення, що охоплює здатність дитини формувати абстрактні поняття, порівнювати та узагальнювати інформацію, а також використовувати мову для вирішення проблем. Основними прикладами завдань є наступні.

Вправа «Порівняй і поясни». Дітям пропонується порівняти два предмети або явища (наприклад, кішка і собака) і пояснити, чим вони схожі

та чим відрізняються. Це завдання сприяє розвитку аналітичного мислення та здатності до узагальнення.

Гра «Чому так сталося?». Вихователь описує певну ситуацію (наприклад, розбита ваза) і запитує у дітей, чому це могло статися. Діти повинні запропонувати можливі причини та обґрунтувати їх. Це розвиває критичне мислення та здатність робити логічні висновки.

Завдання «Знайди закономірність»: Дітям пропонується ряд предметів або зображень, які пов'язані між собою певною закономірністю (наприклад, від меншого до більшого). Дитина повинна визначити цю закономірність і продовжити ряд. Це завдання допомагає розвивати логічне та концептуальне мислення.

Інтеграція в повсякденну діяльність. Розвиток зв'язного мовлення та мовленнєвого мислення можна здійснювати під час різних освітніх та ігрових занять. Наприклад, під час читання казки вихователь може запитувати дітей про причини та наслідки подій у сюжеті, спонукати до обговорення поведінки персонажів та можливих варіантів розвитку подій.

Такий підхід забезпечить формування у дітей важливих навичок зв'язного мовлення та логічного мислення, що є необхідними для успішного навчання у школі та повноцінної участі у навчальному процесі.

П'ята умова – *індивідуальний підхід у навчанні та корекції мовленнєвих порушень*. Однією з основних педагогічних умов успішної підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи є використання індивідуального підходу в навчанні та корекції мовленнєвих порушень. Ця умова передбачає адаптацію навчального матеріалу, методів та засобів навчання відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини. Реалізація цієї умови включає: діагностику рівня мовленнєвого розвитку перед початком навчання важливо провести детальну діагностику, щоб визначити мовленнєві можливості та потреби кожної дитини. Для діагностики ми можемо використовувати такого виду завдання. Тест на фонематичний

слух. Вихователь пропонує дитині розрізняти звуки на слух і повторювати їх. Це дозволяє визначити, які аспекти мовленнєвого розвитку потребують особливої уваги. На основі результатів діагностики розробляються індивідуальні навчальні плани, які включають адаптовані завдання та вправи, спрямовані на корекцію специфічних мовленнєвих порушень. До таких вправ можна віднести індивідуальні артикуляційні вправи, що допомагають поліпшити вимову складних звуків або слів.

Шоста умова – *забезпечення емоційно комфортного та мотиваційного середовища*. Дуже важливо створити для дітей з порушеннями мовлення таке навчальне середовище, яке буде стимулювати їхню мотивацію до навчання та забезпечувати емоційний комфорт. Створення такого середовища сприяє зниженню стресу та страху перед навчанням, що особливо важливо для дітей з мовленнєвими порушеннями.

Реалізація цієї умови включає підтримку позитивної мотивації до навчання: Важливо постійно підтримувати у дітей інтерес до навчання, використовуючи ігрові методи, нагороди за успіхи та позитивні підкріплення. В межах цієї умови ми можемо використовувати такі завдання.

Гра «Винагорода за успіх». Після виконання складного завдання дитина отримує маленький приз або похвалу. Це допомагає підвищити мотивацію до подальшої роботи.

Вправа «Коло довіри». Діти сідають у коло і по черзі розповідають про свої успіхи або труднощі. Інші діти підтримують їх, пропонують допомогу, що сприяє формуванню підтримуючого колективу.

Гра «Чарівна скриня»: Діти по черзі витягують із скрині картки із завданнями (наприклад, описати предмет, придумати історію або розповісти про свій день). Ця гра допомагає розвивати мовленнєві навички в ненав'язливій ігровій формі.

Сьома умова – *співпраця з батьками та іншими фахівцями*. Ефективність мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення значно підвищується за умови активної співпраці між педагогами, батьками та іншими фахівцями (психологами, логопедами).

Реалізація цієї умови включає регулярні консультації з батьками. Педагоги повинні регулярно консультиувати батьків з питань розвитку їхньої дитини, надавати рекомендації щодо підтримки мовленнєвого розвитку вдома; Проведення семінарів та тренінгів для батьків, на яких розповідають про методи корекції мовленнєвих порушень і підходи до підтримки мовленнєвого розвитку дитини вдома. Прикладом такого тренінгу може бути «Підтримка мовленнєвого розвитку вдома». На цьому тренінгу батьки вчаться ефективно взаємодіяти зі своєю дитиною, використовуючи ігрові методи та спеціальні вправи для розвитку мовлення. Логопеди, психологи і педагоги спільно розробляють і коригують навчальні програми, щоб вони максимально відповідали потребам дітей з порушеннями мовлення. Всі фахівці, які працюють з дитиною, проводять регулярні зустрічі, де обговорюють поточний стан дитини, прогрес і необхідні зміни у програмі навчання.

Реалізація цих умов забезпечить всебічний підхід до підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи, що сприятиме їх успішній інтеграції у шкільне середовище та досягненню високих результатів у навчанні.

Підготовка дітей з порушеннями мовлення до школи вимагає комплексного підходу, який враховує індивідуальні особливості кожної дитини. Запропоновані педагогічні умови, включаючи розвиток фонематичного слуху та артикуляційної моторики, роботу над зв'язним мовленням і комунікативними навичками, підтримку емоційно комфортного середовища, а також активну співпрацю з батьками і фахівцями, є ключовими для забезпечення успішної підготовки дітей до навчання в школі. Реалізація цих умов дозволяє створити ефективну

систему мовленнєвої підготовки, що сприяє не тільки академічному розвитку дітей, а й їх соціальній адаптації та психологічному благополуччю. У результаті, діти з порушеннями мовлення отримують можливість навчатися на рівні зі своїми однолітками, досягаючи значних успіхів у навчанні та особистісному розвитку.

2.4. Перевірка ефективності впровадженої програми

Після розробки та реалізації педагогічних умов нами було проведено потворну діагностику для перевірки її ефективності. За методикою «Оцінка загального мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку (Гельдеберзький тест)» ми маємо такі результати, які подано у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Оцінка загального мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку після впровадженої програми

Рівні розвитку мовленнєвих здібностей	Діти з НР	Діти з ПМР
Лінгвістично здібна дитина	0%	0%
Високий рівень	(3) 20,0%	(1) 6,7%
Достатній рівень	(6) 40%	(4) 26,7%
Середній рівень	(4) 26,6%	(6) 40%
Рівень нижче за середній	(1) 6,7%	(2) 13,3%
Низький рівень	(1) 6,7%	(2) 13,3%
Критичний рівень	0%	(0) 0%

Аналізуючи результати повторної діагностики розвитку мовленнєвих здібностей у дітей з нормотиповим розвитком (НР) та дітей з порушеннями мовлення (ПМР) після впровадження корекційної програми, отримано такі результати, які представлено на рисунку.

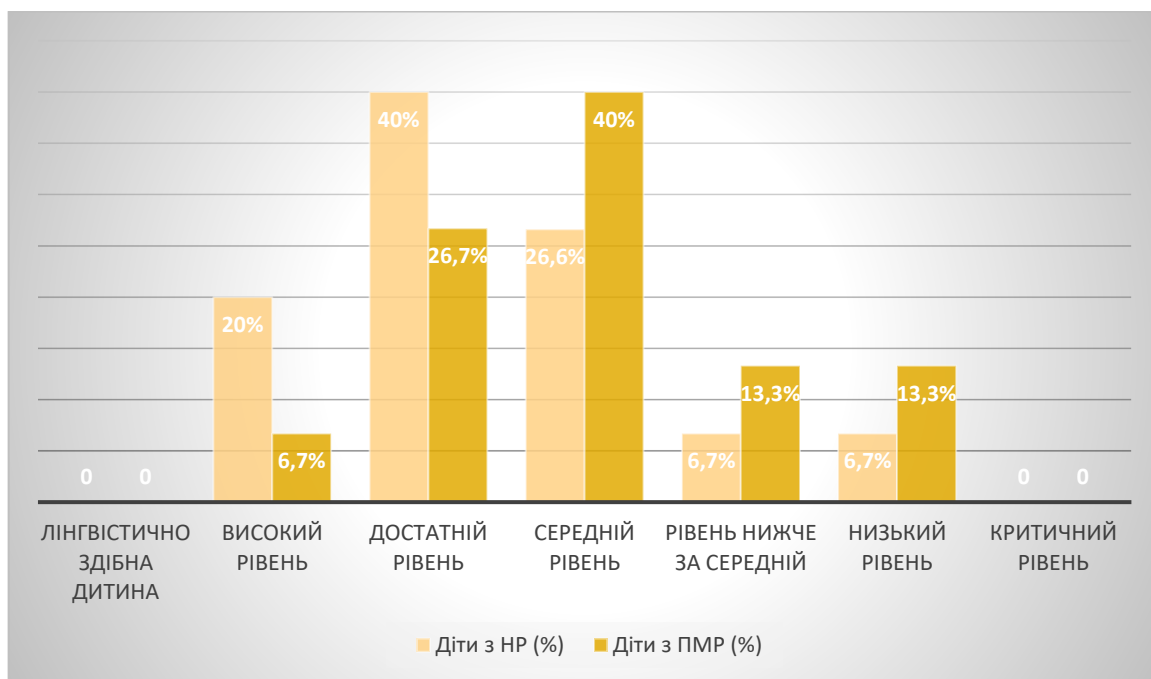


Рис. 2.1. Рівні загального мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку після впровадженної програми

За показником лінгвістично здібна дитина жодна дитина, як із нормотиповим розвитком, так і з порушеннями мовлення, не досягла рівня лінгвістично здібної дитини (0%). Це свідчить про те, що, незважаючи на позитивну динаміку у формуванні мовленнєвих здібностей, рівень, який потребує повної мовленнєвої досконалості, залишився недосяжним. Для досягнення цього рівня необхідно більш тривале та систематичне застосування корекційної програми, а також залучення додаткових інструментів.

У групі дітей із НР високий рівень залишився незмінним і зафіксований у 20% (3 дитини). Це підтверджує, що мовленнєві здібності дітей із нормотиповим розвитком є стабільними, і в цій групі значного впливу програма не мала, оскільки на них вона не була спрямована.

Серед дітей із ПМР високий рівень мовленнєвих здібностей зріс до 6,7% (1 дитина). Ця зміна пояснюється тим, що впроваджена програма дозволила окремим дітям із середнього рівня досягти вищого завдяки систематичній роботі з розвитку мовлення, зокрема з фонетичними та лексичними компетенціями, які є базовими для досягнення високого рівня.

У групі дітей із НР показник достатній залишився стабільним і складає 40% (6 дітей). Це свідчить про те, що мовленнєві навички цієї групи не зазнали змін, оскільки програма не була спрямована на вдосконалення їхнього рівня.

У дітей із ПМР достатній рівень зріс із 13,3% до 26,7% (4 дитини). Така позитивна динаміка свідчить про ефективність програми, яка дозволила значній частині дітей із середнього рівня піднятися до достатнього. Це могло бути досягнуто завдяки спрямованій роботі на розвиток лексичних та граматичних компетенцій, а також покращенню зв'язного мовлення.

Середній рівень залишився без змін у групі дітей із НР (26,6%, 4 дитини), що є очікуваним, адже ця група не брала участі в програмі.

У дітей із ПМР цей рівень зріс із 33,3% до 40% (6 дітей). Зміна може бути пояснена тим, що діти з рівня "нижче за середній" або низького рівня змогли покращити свої мовленнєві здібності до середнього завдяки використанню ігрових методів, вправ на фонетику та розвиток комунікативних навичок.

У групі дітей із НР показник рівень нижче за середній залишився без змін і складає 6,7% (1 дитина). Це свідчить про стабільність мовленнєвого розвитку у цій групі.

У дітей із ПМР частка з рівнем «нижче за середній» зменшилася з 20,1% до 13,3% (2 дитини). Зменшення цього показника демонструє, що програма була ефективною для дітей, які перебували на межі переходу до середнього рівня. Акцент на розвиток базових мовленнєвих навичок та індивідуальний підхід сприяли їхньому прогресу.

У дітей із НР показник низький рівень залишився стабільним (6,7%, 1 дитина), що є очікуваним, адже мовленнєві навички цієї групи не зазнали суттєвих змін.

У дітей із ПМР кількість із низьким рівнем зменшилася з 26,6% до 13,3% (2 дитини). Це свідчить про те, що програма дозволила значній частині дітей із низьким рівнем перейти до рівня "нижче за середній" або середнього. Такі зміни могли бути досягнуті через цілеспрямовану роботу з покращення фонетичних і граматичних навичок.

У групі дітей із НР критичний рівень відсутній, як і під час первинної діагностики (0%). У дітей із ПМР показник критичного рівня зник (з 6,7% до 0%), що є значним досягненням програми. Це свідчить про те, що навіть у найважчих випадках корекційна робота мала позитивний вплив, допомігши дітям піднятися до мінімально прийнятного рівня мовленнєвих здібностей.

Аналізуючи результати повторної діагностики психологічної готовності дітей до навчання у школі, ми отримали наступні показники (таблиця 2.6.)

Таблиця 2.6.

**Рівні психологічної готовності дітей до навчання у школі після
впровадженої програми**

Рівні готовності	Діти з НР	Діти з ПМР
низький рівень	1 (6,7%)	2 (13,3%)

середній рівень	3 (20%)	6 (40%)
достатній рівень	8 (53,4%)	5 (33,3%)
високий рівень	2 (13,3%)	2 (13,3%)

Аналізуючи результати повторної діагностики психологічної готовності дітей до навчання у школі після впровадження програми, спостерігається позитивна динаміка у дітей із порушеннями мовлення, у той час як зміни у групі дітей з нормотиповим розвитком були мінімальними.

За показником низький рівень готовності у групі дітей із нормотиповим розвитком (НР) кількість дітей із цим рівнем зменшилася до 6,7% (1 дитина), що можна пояснити загальним природним розвитком та незначним впливом програми. У групі дітей із порушеннями мовлення (ПМР) кількість таких дітей також знизилася з 26,6% до 13,3% (2 дитини). Ці зміни свідчать про ефективність програми, яка допомогла покращити базові аспекти готовності, зокрема емоційно-вольові та комунікативні компоненти.

За показником середній рівень готовності у групі дітей із НР показники залишилися без змін (20%, 3 дитини), що вказує на стабільність їхніх показників. У групі дітей із ПМР середній рівень зменшився з 46,7% до 40% (6 дітей), що свідчить про перехід частини дітей до достатнього рівня завдяки реалізації програми. Це підтверджує, що програма допомогла цій групі дітей краще адаптуватися до шкільних вимог.

Достатній рівень готовності продемонстрували 53,4% дітей із НР (8 дітей), і цей показник залишився стабільним, що свідчить про їхню готовність до навчання ще на початковому етапі дослідження. У дітей із ПМР кількість із достатнім рівнем зросла з 20% до 33,3% (5 дітей). Така динаміка є показником ефективності програми, яка сприяла розвитку

когнітивних навичок, формуванню відповідальності, впевненості та здатності до навчальної діяльності.

Щодо високого рівня готовності, у дітей із НР цей показник залишився без змін (13,3%, 2 дитини), що є очікуваним, враховуючи високий стартовий рівень цієї групи. У дітей із ПМР кількість із високим рівнем готовності зросла з 6,7% до 13,3% (2 дитини). Це підтверджує, що програма мала позитивний вплив навіть на найбільш перспективних дітей із цієї групи, які змогли подолати бар'єри та досягти високого рівня психологічної готовності. Для кращого візуального сприйняття та розуміння результатів діагностики вони продемонстровані на рисунку.

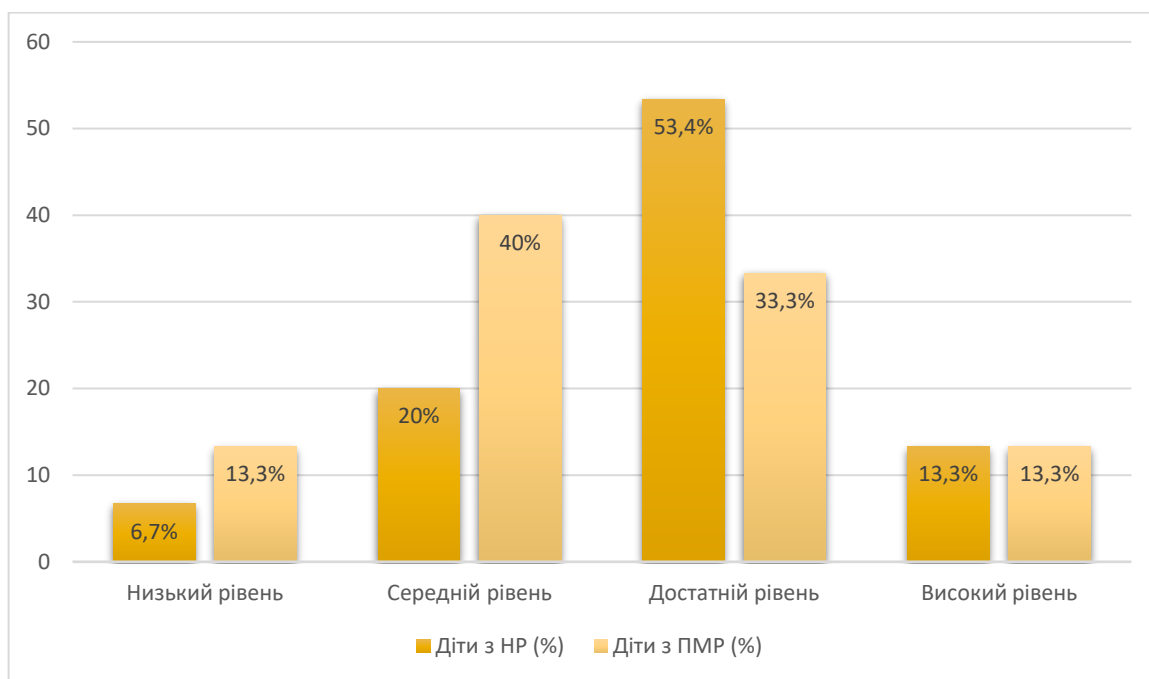


Рис. 2.2. Рівні психологічної готовності дітей до навчання у школі після впровадженої програми

Отже, результати повторної діагностики демонструють, що програма була ефективною для дітей із порушеннями мовлення. Найбільші зміни спостерігаються у зменшенні кількості дітей із низьким рівнем готовності та зростанні кількості дітей із достатнім і високим рівнями. У групі дітей із

нормотиповим розвитком показники залишилися практично незмінними, що відповідає очікуванням, оскільки програма була спрямована здебільшого на корекцію у дітей із ПМР.

За результатами повторної діагностики рівнів мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення за компетенціями ми отримали такі показники, які представлено на рисунку.

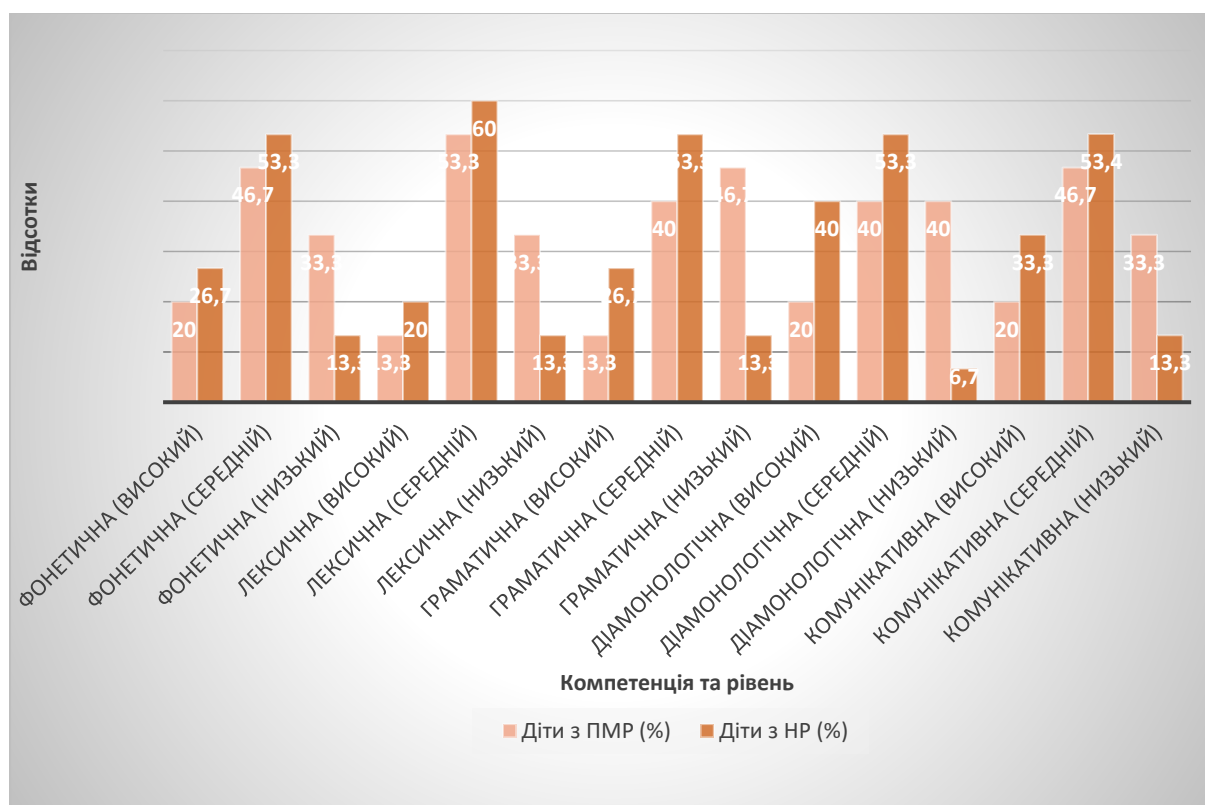


Рис. 2.3. Рівні мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення за компетенціями після впровадженої програми

Аналізуючи результати повторної діагностики мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення (ПМР) та дітей з нормотиповим розвитком (НР), спостерігається суттєва позитивна динаміка у групі дітей із ПМР, тоді як зміни у дітей із НР були мінімальними.

За фонетичною компетенцією, серед дітей із ПМР кількість дітей із високим рівнем зросла до 20%, що свідчить про покращення вимови звуків та артикуляційних навичок завдяки спрямованій роботі програми. Частка дітей із низьким рівнем зменшилася з 46,7% до 33,3%, що є показником ефективності програми. У групі дітей із НР показники залишилися практично незмінними, підтверджуючи стабільність їхніх навичок.

Щодо лексичної компетенції, кількість дітей із ПМР із високим рівнем зросла до 13,3%, тоді як частка з низьким рівнем зменшилася до 33,3%. Ці зміни свідчать про успіхи в розширенні словникового запасу завдяки програмі. У групі дітей із НР зміни були мінімальними, і більшість дітей зберегли середній рівень лексичного розвитку.

За граматичною компетенцією, кількість дітей із ПМР із високим рівнем збільшилася до 13,3%, тоді як низький рівень зменшився до 46,7%. Це свідчить про позитивні зрушення у засвоєнні граматичних конструкцій, що стало можливим завдяки систематичній роботі над побудовою речень і граматичною структурою. У дітей із НР показники залишилися стабільними, відображаючи їхній природний рівень розвитку.

Аналізуючи діалогологічну компетенцію, можна зазначити, що кількість дітей із ПМР із високим рівнем зросла до 20%, а низький рівень зменшився до 40%. Це свідчить про покращення навичок зв'язного мовлення та вміння вести діалоги й монологи, що є результатом цілеспрямованої роботи в межах програми. У дітей із НР показники практично не змінилися, що вказує на стабільність їхніх умінь.

За комунікативною компетенцією, серед дітей із ПМР кількість дітей із високим рівнем зросла до 20%, тоді як частка з низьким рівнем зменшилася до 33,3%. Це свідчить про зростання здатності до ефективного спілкування та активної взаємодії. У групі дітей із НР показники залишилися стабільними, зберігши перевагу середнього та високого рівнів.

Результати повторної діагностики демонструють, що програма була ефективною для дітей із порушеннями мовлення. Найбільш значущі зміни спостерігалися у зменшенні кількості дітей із низьким рівнем підготовки та збільшенні частки дітей із середнім і високим рівнями за всіма компетенціями. У групі дітей із нормотиповим розвитком зміни були мінімальними, що підтверджує стабільність їхніх мовленнєвих навичок, оскільки програма здебільшого не була спрямована на цю групу.

Перевірка ефективності впровадженої програми мовленнєвої підготовки показала позитивні результати у підготовці дітей з мовленнєвими порушеннями до навчання у школі. Порівняльний аналіз рівнів готовності фахівців до роботи з цими дітьми виявив суттєве покращення: збільшилася кількість фахівців з високим і достатнім рівнями підготовки, тоді як кількість педагогів із середнім і низьким рівнями зменшилася.

Ці зміни свідчать про ефективність програми, яка не тільки підвищила професійну компетентність фахівців, а й забезпечила якіснішу мовленнєву підготовку дітей. Важливо зазначити, що подальша співпраця між педагогами, батьками та іншими фахівцями є критично важливою для продовження цього позитивного тренду. Реалізація розроблених педагогічних умов сприяла не лише покращенню мовленнєвих навичок дітей, а й їхній адаптації до шкільного життя, що є основною метою дослідження.

Висновки до розділу 2

Проведене емпіричне дослідження показало ефективність запропонованої програми мовленнєвої підготовки для дітей із порушеннями мовлення. Виявлено позитивну динаміку у підвищенні рівня мовленнєвої готовності та психологічної адаптації дітей до навчання у

школі. Зменшилася частка дітей із низькими та критичними рівнями, водночас зросла кількість дітей із середнім, достатнім і високим рівнями мовленнєвих компетенцій. Результати підтвердили ефективність педагогічних умов, спрямованих на розвиток фонетичної, лексичної, граматичної, діалогової та комунікативної компетенцій. Також покращилися показники психологічної готовності до школи.

Незначні зміни у групі дітей із нормотиповим розвитком свідчать про стабільність їхніх навичок та підтверджують цільову спрямованість програми. Подальше удосконалення мовленнєвих і адаптаційних навичок потребує систематичної роботи та підтримки педагогів, батьків і фахівців.

ВИСНОВКИ

Отже, провівши дослідження ми можемо зробити такі висновки.

У межах першого завдання нами було здійснено аналіз понять «мовленнєва підготовка» та «мовленнєва готовність», що дозволило визначити їхню сутність і складові. Було встановлено, що мовленнєва готовність включає такі ключові компетенції, як фонетична, лексична, граматична, діалогова та комунікативна. Ці компетенції забезпечують здатність дитини ефективно взаємодіяти у навчальному середовищі, будувати висловлювання та адаптуватися до шкільних умов. Мовленнєва підготовка, у свою чергу, охоплює комплекс заходів, спрямованих на розвиток цих компетенцій, забезпечуючи когнітивний, емоційний та соціальний розвиток дитини.

У межах другого завдання було визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективну мовленнєву підготовку дітей дошкільного віку. Серед них: розвиток фонематичного слуху та артикуляційної моторики, формування зв'язного мовлення, лексико-граматичних навичок, розвиток комунікативних здібностей і соціальної адаптації, індивідуальний підхід, створення емоційно комфортного середовища та активна співпраця з батьками та фахівцями. Ці умови стали основою для розробки програми мовленнєвої підготовки.

Третє завдання передбачало проведення первинної діагностики мовленнєвої готовності у дітей з нормотиповим розвитком (НР) та дітей із порушеннями мовлення (ПМР). Результати показали, що у групі дітей із НР високий рівень мовленнєвої готовності виявлено у 20% дітей, достатній — у 40%, середній — у 26,6%, низький та рівень нижче середнього мали по 6,7%. У групі дітей із ПМР високий рівень відсутній, достатній рівень виявлено у 13,3%, середній — у 33,3%, рівень нижче середнього — у 20%, низький рівень — у 26,6%, критичний рівень мали 6,7% дітей. Це

підтвердило значні відмінності між групами, що зумовило необхідність корекційної роботи.

У межах четвертого завдання було розроблено та впроваджено програму мовленнєвої підготовки, спрямовану на покращення показників мовленнєвої готовності у дітей із ПМР. Повторна діагностика показала позитивні зміни. У групі дітей із ПМР високий рівень зріс до 6,7%, достатній — до 26,7%, середній рівень — до 40%, а кількість дітей із рівнем нижче середнього та низьким зменшилася до 13,3%. Критичний рівень зник повністю. У групі дітей із НР зміни були мінімальними, що підтверджує стабільність їхніх мовленнєвих навичок.

Таким чином, результати дослідження свідчать про ефективність програми мовленнєвої підготовки, яка дозволила значно покращити мовленнєві компетенції дітей із порушеннями мовлення. Найбільші покращення спостерігалися у фонетичній, лексичній та граматичній компетенціях, що забезпечує базу для успішного навчання дітей у школі.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. *Мовленнєва комунікація : підручник* / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – 464 с.
2. Антонець М. Проблема наступності між дошкільною і початковою освітою та вихованням у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. Антонець // *Початкова школа*. – 2011. – № 9. – С. 3–7.
3. *Базовий компонент дошкільної освіти* / Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г. та ін. ; наук. кер. Т. О. Піроженко. – 2021. – Режим доступу:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazov.
4. Белова О. Теоретичний аналіз терміну "готовність" до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку / О. Белова // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – 2020. – № 7. – С. 141–156.
5. Білан О., Возна Л., Максименко О., Овчаренко Л., Руханська Л., Самсін В. *Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля"* / О. Білан, Л. Возна, О. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2017. – 264 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. *Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник* / за ред. А. М. Богуш. – Київ : Вища школа, 2007. – 542 с.
7. Богуш А. М., Гавриш Н. В. *Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник* / за ред. А. М. Богуш. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. *Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах :*

підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш ; за ред. А. М. Богуш. – Вид. 2-ге, доповнене. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 704 с.

9. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти – сходинки наступності // *Збірник наукових праць*. – 2017. – № 28. – С. 23–27.

10. Богуш А. М. Вихідні рівні розвитку образного мовлення дітей передшкільного віку засобами художньої літератури // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. – 2017. – № 1. – С. 194–197.

11. Богуш А. М. *Мовленнєвий компонент дошкільної освіти*. – Харків : Видавництво «Ранок», 2011. – 176 с.

12. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації / А. Богуш // *Дошкільне виховання*. – 2020. – № 6. – С. 3–5.

13. Богуш А. М. *Розвиток мовлення дітей п'ятого року життя : навчально-методичний посібник*. – Київ : Генеза, 2017. – 183 с.

14. Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І., Горіна Ж. Д., Черкасов М. П. *Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія*. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. – 271 с.

15. Бондаренко Т. М. *Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема в теорії і практиці вітчизняної педагогіки (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 "Корекційна педагогіка"*. – Луганськ, 2008. – 20 с.

16. Ватаманюк Г. Теоретичні основи формування лексичної компетенції старших дошкільників у процесі сприйняття художніх картин / Галина Ватаманюк // *Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Інститут педагогіки НАПН України ; [гол. ред. В. М. Лабунець]. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Вип. 22 (1-2017), ч. 2. – С. 183–187.

17. Ватаманюк Г. П. Художня література як засіб мовленнєвої підготовки дітей до навчання в школі / Галина Петрівна Ватаманюк //

Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи : збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методики дошкільної і початкової освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради ; [відп. секретар Н. Г. Каньоса]. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 28–33.

18. Гавриш Н. В. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі / Н. В. Гавриш // *Дошкільне виховання*. – 2006. – № 3. – С. 15.

19. Гончаренко А. М. *Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку "Я у Світі"* / А. М. Гончаренко. – Київ : Світич, 2009. – 160 с.

20. Голуб Н. М. Підготовка дітей із ЗНМ до навчання у школі / Н. М. Голуб // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – 2015. – № 7. – С. 343–351.

21. Гужанова Т. С. Місце «Методики формування мовленнєвої компетенції дошкільників» у підготовці майбутніх вихователів / Т. С. Гужанова // *Актуальні проблеми та перспективи дошкільної освіти в сучасному освітньому просторі : зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової*. – Житомир : ФОП Левковець, 2019. – С. 10–12.

22. *Дитина : програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк*. – 3-тє вид., доопрацьоване і доповнене. – Київ : Вид-во Київського університету імені Бориса Грінченка, 2021. – 304 с.

23. Дуткевич Т. В. Внесок В. К. Котирло у розроблення питань дитячої конфліктології / Т. В. Дуткевич // *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць* ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [голов. ред. С. Д. Максименко]. – Житомир : Рута, 2011. – Вип. 7. – Т. IV : Психологія розвитку дошкільника. – С. 132–142.

24. *Інтерактивні методи розвитку мови дошкільників* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leleka.rv.ua/index.php?cid=116&d-view&m=content>.

25. Іщенко Л. В. *Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник* / Л. В. Іщенко. – Умань : ПП «Жовтий», 2013. – 138 с.

26. Калмикова Л. О. *Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку : монографія* / Л. О. Калмикова. – Київ : Фенікс, 2008. – 497 с.

27. Калмикова Л. О. *Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб.* / Л. О. Калмикова. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.

28. Ковшар О. Організація мовленнєвотворчої діяльності як засіб розвитку особистості дошкільника / О. Ковшар // *Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць*. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 33. – С. 493–497.

29. Косенчук О. Г. Формування компетентностей дитини: наступність дошкільної та початкової освіти / О. Г. Косенчук // *Вісник НАПН України*. – 2021. – 3(2). – С. 1–6.

30. Кравчук Л. Про готовність дитини до шкільного навчання / Лариса Кравчук // *Початкова освіта*. – 2016. – № 15. – С. 36–41.

31. Крутій К. Л. *Формування граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку* / К. Л. Крутій. – Запоріжжя, 2004.

32. Крутій К. Л., Фунтікова О. О. *Дошкільна освіта: словник-довідник* / К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2014. – 324 с.

33. Лавренко С. О. Наступність дошкільної та початкової освіти у вимірах сьогодення: здобутки та перспективи / С. О. Лавренко // *Інноваційна педагогіка*. – 2019. – Вип. 16. – Т. 2. – С. 23–26.

34. Ласточкіна О. В. Дослідження стану та змісту організації мовленнєвої підготовки дітей старшого дошкільного віку / О. В. Ласточкіна // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – 2013. – № 5 (31). – С. 143–153.

35. Ласточкіна О. В. Характеристика мовленнєвої підготовки дошкільників / О. В. Ласточкіна // *Актуальні питання корекційної освіти*. – 2012. – Вип. 3. – С. 127–133.

36. Левицька Х. Я. Психологічна готовність дитини до школи: діагностика та рекомендації [Електронний ресурс] / Левицька Христина Ярославівна // *Всеосвіта : веб-сайт*. – 2020.

37. Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток дитини в контексті багатовимірності освітнього середовища / Н. І. Луцан // *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. – 2015. – № 2(49). – С. 118–121.

38. Малинович Л. М. Корекційна спрямованість психологічної діагностики стану сформованості готовності до навчання / Л. М. Малинович // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. – 2014. – № 2. – С. 132–141.

39. *Малятко : програма виховання дітей дошкільного віку* / наук. кер. авт. кол. З. П. Плохій. – 2-ге вид., доопр. і допов. – Київ : Педагогічна думка, 1999. – 286 с.

40. Мартиненко І. В. Проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з системними мовленнєвими порушеннями / І. В. Мартиненко // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. – 2014. – С. 342–348.

41. Мартиненко І. В. Про стан комунікативної діяльності дітей із загальним недорозвиненням мовлення / І. В. Мартиненко // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та*

спеціальна психологія : зб. наук. праць. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 22. – С. 153–158.

42. Мартиненко І. В. Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей із порушенням психофізичного розвитку / І. В. Мартиненко // *Логопед.* – 2011. – № 1. – С. 41–47.

43. Мартиненко І. В. Характеристика комунікативних рис особистості дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення / І. В. Мартиненко // *Особлива дитина: навчання і виховання.* – 2015. – № 4. – С. 33–42

44. Марущак К. Психологічна готовність старших дошкільників до школи / К. Марущак // *Психологія дошкільника : зб. наук.-метод. праць* / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка ; [за заг. ред. Н. М. Дубравської]. – Житомир, 2016. – С. 60–63.

45. Мосійчук К., Пологовська О. Особливості психологічної готовності дитини до навчання у школі / К. Мосійчук, О. Пологовська // *Психологія молодшого школяра : зб. наук.-метод. праць* / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка ; [за заг. ред. Н. М. Дубравської]. – Житомир, 2016. – С. 81–85.

46. Мурашко Н. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі / Н. Мурашко // *Дошкільна освіта.* – 2014.

47. *Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку* / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко та ін.] ; за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – Київ : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.

48. Пахомова Н. Г. *Діагностика мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: навчально-методичний посібник.* – Полтава: АСМІ, 2008. – 84 с.

49. Перережко І. Проблеми наступності в навчанні // *Початкова освіта*. – 2006. – № 42 (378). – С. 7–9.

50. *Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення: навчально-методичний посібник* / Е. Данілавічюте, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. – Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. – 847 с.

51. *Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів* / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапшина, Н. В. Харченко; за заг. ред. Л. О. Калмикової. – Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. – 245 с.

52. Рібцун Ю. В. *Звукові намистинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників*. – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 210 с.

53. Ройз С. 11 важливих запитань: як зрозуміти, що дитина готова до школи / Світлана Ройз [Електронний ресурс] // *Нова українська школа: веб-сайт*. – 2020. – Режим доступу: [<https://nus.org.ua>].

54. Сайко Х. Я. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення // *Молодий вчений*. – 2017. – № 3 (43). – С. 466–470.

55. Свірчук Т. Поняття компетентності та компетенції у працях сучасних педагогів та лінгводидактів // *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії: зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету*. – Рівне, 2008. – Вип. 16. – С. 115–122.

56. Сіваченко О. Деякі аспекти психологічної готовності дитини до навчання у школі // *Психологія дошкільника: зб. наук.-метод. пр.* / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; [за заг. ред. Н. М. Дубравської]. – Житомир, 2016. – С. 128–131.

57. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку // *Теорія і практика сучасної логопедії*. – Вип. 1. – Київ: Актуальна освіта, 2004. – С. 7–35.

58. Ройз С. 11 важливих запитань: як зрозуміти, що дитина готова до школи / Світлана Ройз [Електронний ресурс] // *Нова українська школа: веб-сайт*. – 2020. – Режим доступу: [<https://nus.org.ua>].

59. Трифонова О. С. Стан сформованості мовно-мовленнєвої особистості старших дошкільників у практиці сучасних дошкільних навчальних закладів // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. – 2012. – Ч. 3. – С. 302–311.

60. Трифонова О. С. Діагностика рівнів сформованості мовно-мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку / О. С. Трифонова // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. – 2012. – Вип. 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://example.com>].

61. Чорних Л. А. Особливості готовності до школи старших дошкільників з порушенням слуху та мовленнєвими порушеннями в контексті їх соціальної адаптації // *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. – 2017. – Т. 22. – Вип. 4 (46). – С. 81–87.

62. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Шиліна Наталія Євгеніївна. – Одеса, 2003. – 321 с.

63. Яковенко А. О. Проблема формування мовленнєвої готовності старших дошкільників з порушенням мовлення в умовах шкільної інтеграції // *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. – 2012. – № 22. – С. 283–286.

64. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. – Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. – 488 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета-опитувальник для батьків щодо розуміння сутності та змісту підготовки дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями

Інструкція

Будь ласка, дайте відповіді на наступні питання, обираючи найбільш відповідний варіант або заповнюючи відкриті поля. Ваші відповіді допоможуть нам краще зрозуміти ваші погляди та очікування щодо підготовки дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Загальна інформація

1. Ваше ім'я.

2. Вік вашої дитини.

3. Скільки часу ваша дитина відвідує заклад дошкільної освіти?

Менше 6 місяців

6-12 місяців

1-2 роки

Більше 2 років

1. Як ви оцінюєте загальний рівень підготовки вашої дитини у закладі дошкільної освіти?

Дуже високий (5 балів)

Високий (4 бали)

Середній (3 бали)

Низький (2 бали)

Дуже низький (1 бал)

2. Наскільки важливим для вас є корекція мовленнєвих порушень у вашої дитини?

Дуже важливо (5 балів)

Важливо (4 бали)

Середньої важливості (3 бали)

Не дуже важливо (2 бали)

Зовсім не важливо (1 бал)

3. Чи задоволені ви рівнем підготовки спеціалістів у закладі, який відвідує ваша дитина?

Повністю задоволений/задоволена (5 балів)

Задоволений/задоволена (4 бали)

Нейтрально (3 бали)

Незадоволений/незадоволена (2 бали)

Повністю незадоволений/незадоволена (1 бал)

4. Як часто ви отримуєте інформацію про прогрес вашої дитини від педагогів?

Дуже часто (5 балів)

Часто (4 бали)

Інколи (3 бали)

Рідко (2 бали)

Ніколи (1 бал)

5. Наскільки вам зрозумілі методи і підходи, які використовуються для корекції мовленнєвих порушень у вашої дитини?

Повністю зрозумілі (5 балів)

Зрозумілі (4 бали)

Частково зрозумілі (3 бали)

Незрозумілі (2 бали)

Зовсім незрозумілі (1 бал)

6. Чи бере ваша дитина участь у додаткових заняттях або терапії для корекції мовленнєвих порушень?

Так (5 балів)

Ні (1 бал)

7. Якщо так, будь ласка, вкажіть тип занять або терапії:

Логопедичні заняття

Психологічна допомога

Музична терапія

Інше (будь ласка, уточніть): _____

8. Як ви оцінюєте ефективність цих занять або терапії?

Дуже ефективні (5 балів)

Ефективні (4 бали)

Середньої ефективності (3 бали)

Не дуже ефективні (2 бали)

Зовсім не ефективні (1 бал)

9. Які додаткові послуги або підтримку ви б хотіли отримати для вашої дитини у закладі дошкільної освіти?

10. Чи відчуваєте ви потребу в додатковій інформації про мовленнєві порушення та їх корекцію?

Так (5 балів)

Ні (1 бал)

11. Яку інформацію ви б хотіли отримати?

Методи корекції мовленнєвих порушень

Домашні вправи для розвитку мовлення

Поради щодо виховання дитини з мовленнєвими порушеннями

Інше (будь ласка, уточніть): _____

12. Чи є у вас пропозиції або зауваження щодо покращення підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями у закладі дошкільної освіти?

13. Як ви вважаєте, чи впливає поточна ситуація в Україні (військовий стан, соціальні зміни) на формування мовленнєвих порушень у дітей?

Так (5 балів)

Ні (1 бал)

14. Якщо так, будь ласка, уточніть, яким чином ви вважаєте, що ця ситуація впливає на мовленнєвий розвиток вашої дитини:

Обробка результатів

Для обробки результатів анкетування необхідно підрахувати загальну кількість балів для кожного респондента. Максимальна кількість балів - 70, мінімальна - 14.

Високий рівень (55-70 балів)

Батьки добре розуміють сутність і зміст підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями, активно залучені до процесу корекції та задоволені наданими послугами. Вони мають чітке уявлення про методи та підходи, які використовуються, і високо оцінюють їхню ефективність.

Середній рівень (35-54 бали)

Батьки загалом розуміють сутність і зміст підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями, але мають певні сумніви та питання. Вони задоволені наданими послугами, але відчують потребу в більш детальній інформації та додаткових поясненнях.

Низький рівень (14-34 бали)

Батьки мають низьке розуміння сутності і змісту підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями. Вони не задоволені наданими послугами та відчують потребу у значній кількості додаткової інформації та пояснень щодо методів корекції. Вихователям необхідно приділити більше уваги роботі з батьками, роз'яснюючи методи та підходи до корекції мовленнєвих порушень і залучаючи їх до активної участі у процесі підготовки дітей.

Інтерпретація результатів

На основі результатів анкетування можна зробити висновки про рівень розуміння батьками сутності та змісту підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями. Високий рівень розуміння свідчить про добру обізнаність батьків та їхню активну участь у процесі корекції. Середній рівень вказує на необхідність додаткового інформування та підтримки батьків. Низький рівень розуміння вимагає суттєвого підвищення обізнаності батьків про методи та підходи до корекції мовленнєвих порушень і більш активного залучення їх до освітнього процесу.

Додаток Б**«Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку
(Heidelberger Sprachentwicklungs Test)»**

Даний тест адаптований до українського мовного середовища К. Крутій у 2003 році для визначення рівня мовленнєвих здібностей, за такими напрямками: розуміння граматичних структур; утворення множини іменників; імітація граматичних структур; корекція семантично неправильних речень; словотворення; варіації назв; класифікація понять; утворення ступенів порівняння прикметників; взаємозв'язок вербальної і невербальної інформації; кодування і декодування наявної інтенції; конструювання речень; перебудування слів; відтворення розповіді.

ЗАВДАННЯ ТЕСТУ

1. Розуміння граматичних структур

Мета: виявити, чи може дитина зрозуміти граматичну структуру фраз або ж чи орієнтується у послідовності називання понять.

Тестовий матеріал – 4 ляльки (1 хлопчик і 3 дівчинки), 8 фігурок тварин (кішка, собака, коза, кінь, свиня, корова, вівця, заєць) 2 іграшкові машинки (автобус і вантажівка) і 1 кубик. Дитині пропонується фраза, наприклад: "Кішка піймана хлопчиком", зміст якої дитина повинна проілюструвати за допомогою іграшок (усього 15 фраз).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|-----------------------------|-----------------------------------|
| 1. Автобусом керує водій. | 9. Кінь везе хлопчика. |
| 2. Вантажівкою керує шофер. | 10. Собака доганяє кішку. |
| 3. Дівчинка пасе козу. | 11. Кішка піймана хлопчиком. |
| 4. Кішка ловить мишку. | 12. Оксаночка ображена Андрійком. |
| 5. Свиня риє землю. | 13. Машинка зламана Тарасиком. |
| 6. Заєць тікає від вовка. | 14. Автобус намальовано Олесею. |
| 7. Корову пасе пастух. | 15. Мишка піймана кішкою. |
| 8. Вівця йде до вівчарні. | |

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – відповідь правильна; **1** – відповідь правильна після використання допомоги дорослого;
0 – відповідь неправильна. **Максимальна кількість балів за завдання – 30.**

2. Творення множини іменників

Мета: оцінити, чи може дитина виразити семантичне розходження однини і множини відповідно до морфологічних правил.

Дитині пропонуються такі слова, як "пальто", "вікно" та ін. (усього 15 слів).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|---------------------------------|--|
| 1. Тарілка – багато... тарілок; | 9. Віршовка – багато... віршовок; |
| 2. Літак – багато... літаків; | 10. Кафе – багато... кафе (не відмінюється); |
| 3. Олівець – багато... олівців; | 11. Зайча – багато... зайченят; |
| 4. Виделка – багато... виделок; | 12. Пиріг – багато... пирогів; |
| 5. Ложка – багато... ложок; | 13. Стіл – багато... столів; |
| 6. Ніж – багато... ножів; | 14. Заєць – багато... зайців; |
| 7. Пальто – багато... пальт; | 15. Лампа – багато... ламп. |
| 8. Вікно – багато... вікон; | |

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – правильна відповідь; **1** – помилкове вживання наголосу або часткова зміна потрібного закінчення;
0 – неправильна відповідь. **Максимальна кількість балів за завдання – 30.**

3. Імітація граматичних структур

Мета: оцінити фонетичну точність і правильність артикуляції (дозволяє судити про здібність до слухової диференціації) і граматичну точність (дає уявлення про синтаксичні можливості дитини).

Дитина повинна максимально точно повторити вимовлене вголос речення. Наприклад: "Перш ніж грати, ти повинен прибрати зі столу" (усього 10 речень).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Спочатку помий руки, а потім сідай за стіл.
2. Василько занадто непередбачливий, тому потрапляє іноді в хапелу.
3. Мені подобаються персики, абрикоси і полуниці, а Орісі – малина і калина.
4. Андрійко посковзнувся, тому що було слизько.
5. На дворі літо, тому випадають перлисті роси.
6. Листопад. Падолист. Тихий сад. Вітру свист.
7. Ледве зажовтіли листя на деревах, а вже випав сніг.
8. Чорна гава кружляє над землею.
9. Перш ніж піти гратись, слід пришити гудзик.
10. Якщо ти уважний, то правильно намажеш квіточку.

Оцінка виконаних завдань:

2 – правильна відповідь; **1** – незначні артикуляційні і граматичні помилки; **0** – неправильна відповідь. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

4. Корекція семантично неправильних речень

Мета: Визначити, до якого ступеня дитині вдається зрозуміти зв'язок значень і встановити його засобами мови (допускаються скорочення і доповнення).

Дитині вголос читають речення, у яких окремі слова не відповідають загальному змісту і просять замінити ці слова на правильні. Наприклад: "Мати ставить вазу з квітами в стіл" (усього 10 речень).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|--|-------------------------------|
| 1. Мишка ловить кішку. | 6. Засць гониться за вовком. |
| 2. Картина висить на підлозі. | 7. Хлопчик надягає спідничку. |
| 3. Літак плаве морем. | 8. Подушка лежить під ліжком. |
| 4. Квіти стоять у столі. | 9. Стілець стоїть на столі. |
| 5. Промінчик сонця видно через скло. (Правильно – "крізь скло"). | 10. Ложкою їдять з каструлі. |

Оцінка виконаних завдань:

2 – точне виправлення речення; **1** – обране для заміни слово не повною мірою відбиває потрібний зміст або допущена надмірна конкретизація; **0** – корекція не проведена. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

5. Словотворення

Мета: діагностувати здатність дитини встановлювати систему відношень між дією, діячем, місцем дії і виражати це в мовленні.

Тестовий матеріал: Дитині пропонують вихідне слово, наприклад дієслово "ткати". Після цього просять назвати жіночу професію.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|-------------------------------|-------------------------------|
| 1. Ткати – ткацька; | 4. Прати – пральня; |
| 2. Учити – учителька; | 5. Стригти – перукар; |
| 3. Прибирати – прибиральниця; | 6. Виховувати – вихователька; |
| | 7. Шити – швачка; |

8. В'язати – в'язальниця;

10. Лікувати – лікарка.

9. Чарувати – чарівниця;

Оцінка виконаних завдань:

2 – правильне творення слів; **1** – 3-4 помилки у творенні слів; **0** – творення слів від іншого кореня.

Максимальна кількість балів за завдання – 20.

6. Варіації назв

Мета: діагностувати здатність визначати міжособистісні відносини й адекватно відбивати їх у мовленні.

Тестовий матеріал: складається з 5 картинок, що зображують жінок і чоловіка. Дитині демонструють картинку, що зображує жінку, і повідомляють, що її кличуть Оксана Андріївна. Після цього ставлять запитання: "У цієї жінки є дитина. Як вона її називає?", "Ця жінка заміжня. Як її називає чоловік?", "Припустимо, ти захочеш написати їй лист. Як ти до неї звернешся?". Аналогічні запитання пропонуються і до інших картинок.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:



1. Ореста Петрівна;



2. Дарина Вікторівна;



3. Олена Миколаївна;



4. Микола Іванович;



5. Ганна Володимирівна.

Оцінка виконаних завдань: **2** – цілком правильна відповідь; **1** – відповідь інформативна, але не дуже точна; **0** – неправильна відповідь. **Максимальна кількість балів за завдання – 10.**

7. Класифікація понять

Мета: виявити здатність класифікувати об'єкти за загальними ознаками.

Тестовий матеріал: складається з 25 картинок, що зображують тварин, професії, меблі, побутову техніку, квіти тощо. Дорослий називає поняття, що відносяться до групи картинок, і просить дитину дати докладне визначення поняття, а потім дібрати відповідні картинки.



холодильник,



пральна машина;

4. Квіти:



айстра,



мак,



тройнда,



васильок,



ромашка;

5. Свійські тварини:



вівця,



кошеня,



коза,



корова,



свиня.

Оцінка виконаних завдань: 2 – правильна відповідь; 1 – 1-2 неправильні відповіді; 0 – неправильні відповіді.

Максимальна кількість балів за завдання – 10.

Увага! Після виконання цього завдання дитині пропонується запам'ятовування розповіді. Дитині вголос читають казку, а вона повинна її запам'ятати і відтворити наприкінці тестування. Казка складається з 11 речень.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:*(Українська народна казка)***БАТЬКІВСЬКІ ПОРАДИ**

Жив у одному селі чоловік, і був у нього син. Якось батько каже йому:

– Слухай, сину, живи так, щоб ти мав у кожному селі хату, на кожен день нові чоботи і щоб тобі всі люди кланялися.

Задумався син над батьковими словами й питає:

– Як це, батьку, я можу поставити в кожному селі хату, купувати щодня нові чоботи і примусити всіх мені кланятися?

Засміявся старий і говорить:

– Дуже легко, сину. Матимеш у кожному селі доброго товариша – будеш мати свою хату. Щоб кожний день були нові чоботи, треба їх щовечора чистити, і на ранок вони будуть як нові.

І вставай, сину, рано – раніше всіх – і йди на роботу, і роби. А йтимуть на роботу люди, то всі будуть тобі кланятися і вітатися *(11 речень)*.

8. Творення ступенів порівняння прикметників

Мета: діагностувати, наскільки в дитини розвинена здатність продуктивно застосовувати правила при підвищенні рівня абстрактності.

Тестовий матеріал складається з 3 картинок. Дитині повідомляють вихідний іменник, наприклад “смути”. Потім показують картинку із зображенням прапора зі смугами і запитують про те, який це прапор. На іншому прапорі смуг більше, на третьому ще більше (відповідь на останню картинку — “найсмугастіший”). Аналогічним чином демонструють інші картинки.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Клітина – хустка картата; найбільш картата; 2. Смужка – кофтина смугаста; найсмугастіша; 3. Зірка – світ зірчастий; найбільш зірчастий.

Оцінка виконаних завдань: 2 – усі ступені порівняння утворено правильно; 1 – незначні помилки; 0 – неправильна відповідь. Максимальна кількість балів за завдання – 6.

9. Взаємозв'язок вербальної і невербальної інформації

Мета: виявити здатність дитини до диференціювання емоційних станів у процесі спілкування.

Тестовий матеріал. Пропонуються послідовно 4 картинки із зображенням обличчя хлопчиків. Потрібно за картинкою визначити емоційний стан хлопчика. Після цього дитині пропонується фраза, наприклад: “Мені дуже приємно” (усього 10 фраз), що нібито вимовляє один із зображених хлопчиків, звертаючись до дитини. Завдання полягає в тому, щоб вибрати з чотирьох хлопчиків того, котрий міг би вимовити цю фразу: “Мені сумно”.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|-------------------|---------------------|
| 1. "Я веселий" | 6. "Я ображений" |
| 2. "Я засмучений" | 7. "Я занепокоєний" |
| 3. "Я залий" | 8. "Мені страшно" |
| 4. "Я здивований" | 9. "Мені сумно" |
| 5. "Мені боляче" | 10. "Я обурений" |

Оцінка виконаних завдань: **2** – зв'язок речення і картинки правильний; **1** – обрано спільні емоційні стани; **0** – зв'язок речення і зображення помилковий.

Максимальна кількість балів за завдання – 20.

10. Кодування і декодування наочної інтенції

Мета: виявити здатність до різного вираження однієї і тієї ж інформації з урахуванням специфічних рольових ознак.

Тестовий матеріал складається з 2 картинок із зображенням обличчя хлопчиків. Дитину просять назвати емоційний стан кожного хлопчика, після чого розповідають коротку історію і просять придумати фразу, що міг сказати один із зображених хлопчиків у заданій ситуації (історії). Наприклад, показують картинку із зображенням розсерджененого хлопчика і говорять про те, що на нього наїхав товариш своїм велосипедом. Потрібно відповісти, що цей хлопчик міг би сказати товаришу.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Хлопчик почув смішну оповідку.

2. Хлопчика образив товариш.

**Оцінка виконаних завдань:**

2 – висловлювання відповідає типу емоційного стану; **1** – відповідає змісту, але не відбиває емоційного стану; **0** – не відповідає змісту і не відбиває емоційного стану. **Максимальна кількість балів за завдання – 4.**

11. Конструювання речень

Мета: виявити здатність дитини логічно поєднувати різні поняття.

Дитині пропонується набір слів, з яких потрібно скласти речення, наприклад: "мати – працювати – сад" (10 наборів слів по 2-3 слова).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|--------------------------------|--------------------------------|
| 1. Батько – пиляти – дрова; | 6. Кішка – гратися – клубочок; |
| 2. Бабуся – вишивати – квіти; | 7. Корова – жувати – трава; |
| 3.хлопчик – їхати – велосипед; | 8. Дівчинка – читати – книга; |
| 4. Перукар – робити – зачіска; | 9. Кухар – варити – борщ; |
| 5. Муляр – фарбувати – стеля; | 10. Мати – обнімати – донька. |

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – усі слова вжито семантично і синтаксично правильно; **1** – є незначні помилки, відступи від правила; **0** – грубі помилки, відступи від правил. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

12. Перебудування слів

Мета: діагностувати здатність упізнавати аналогію в значеннях слів; з'ясовувати, як дитина засвоїла різні аспекти значень.

Дорослий називає три слова і просить дитину додати відсутнє четверте, наприклад: "лев – тигр – слон – ... (пантера)" (10 наборів слів).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

- | | |
|---|---|
| 1. Кошеня – цуценя – теля – ... | 7. Чорнобривець – малява – барвінок – ... |
| 2. Вареники – галушки – млинці – ... | 8. Аґрус – бузина – глід – ... |
| 3. Акація – береза – верба – ... | 9. Джміль – коник – мурашка – ... |
| 4. Боровик – лисичка – мухомор – ... | 10. Глечик – горщик – макітра – ... |
| 5. Гарбуз – буряк – кавун – ... | |
| 6. Мандарин – помаранча – цитрина – ... | |

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – назване слово пов'язано з попередніми, ураховано всі істотні ознаки; **1** – задане семантичне поле порушене через неврахування однієї істотної ознаки; **0** – слово не відповідає семантичному полю. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

13. Відтворення розповіді

Мета: виявити здатність до розуміння змісту тексту і його передачі.

Відтворюється казка, що була прослухана після виконання 7-го тесту.

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – правильне відтворення; **1** – незначні граматичні помилки; **0** – неправильне відтворення.

Максимальна кількість балів за завдання – 2.

Примітка.

Після завершення діагностування обчислюється загальна сума балів, яку набрала дитина, а потім отримані дані зіставляються з нормативними даними.

Отже, **максимальна кількість балів за всі правильно виконані завдання – 192.**

Характеристика рівнів розвитку мовленнєвих здібностей дошкільників

За результатами діагностичного обстеження дітей дошкільного віку можна визначити показники рівня розвитку мовленнєвих здібностей конкретної дитини і вікової групи дітей у цілому.

Так, за кількісними показниками розподіл балів має такий вигляд:

Лінгвістично здібна дитина – від 183 до 192 балів;

До високого рівня розвитку мовленнєвих здібностей можна віднести дітей, які отримали від 152 до 182 балів;

Достатній рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 111 до 151 бала;

Середній рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 71 до 110 балів;

Нижче за середній рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 52 до 70 балів;

Низький рівень – від 31 до 51 бала;

Критичний рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 30 балів і нижче.

Додаток В

**Орієнтований перелік завдань для діагностики рівнів
мовленнєвої підготовки дітей з порушеннями мовлення за
компетенціями**

Фонетична компетенція.

1. Гра «Зоопарк звуків». Мета – з'ясувати правильність вимови звуків. Процедура виконання: дітям пропонують зобразити звуки, які видають тварини (наприклад, «гав-гав», «му-у», «ква-ква»). Педагог уважно слухає й аналізує вимову окремих звуків.

2. «Повтори склад». Мета – оцінити вимову складних звукових поєднань. Процедура виконання: дитині дають слова зі складними звуками (наприклад, «школа», «пташка», «щебече»), які вона має повторити. Вимова аналізується за точністю.

3. «Звуковий шифр». Мета – перевірити вміння розрізняти звуки. Процедура виконання: дитині пропонують розгадати шифр: педагог вимовляє послідовність звуків (наприклад, «ш-у-р»), а дитина має зібрати їх у слово («шурхіт»).

Лексична компетенція.

1. «Чарівна скриня». Мета – перевірити словниковий запас дитини. Процедура виконання: у скриню кладуть предмети або зображення. Дитина витягує їх по черзі і називає або описує, що це.

2. «Підбери слово». Мета – з'ясувати здатність підбирати синоніми або антоніми. Процедура виконання: дорослий називає слово (наприклад, «веселий»), а дитина добирає синонім («радісний») або антонім («сумний»).

3. «Збери речення». Мета – перевірити активний словниковий запас. Процедура виконання: дитина отримує набір картинок (наприклад, «хлопчик», «грає», «м'яч») і складає з ними речення.

Граматична компетенція.

1. «Доповни речення». Мета – оцінити правильність побудови речень. Процедура виконання: педагог починає речення (наприклад, «На дереві сиділа...»), а дитина його закінчує.

2. «Зроби складне речення». Мета – перевірити вміння поєднувати прості речення. Процедура виконання: дитина об'єднує два простих речення (наприклад, «Сонце світить. Птахи співають.») у складне.

3. «Виправ помилку». Мета – перевірити знання граматичних правил. Процедура виконання: педагог читає речення з помилками (наприклад, «Кіт ловить мишки»), а дитина виправляє їх.

Діамонологічна компетенція.

1. «Допоможи другу». Мета – з'ясувати вміння підтримувати діалог. Процедура виконання: педагог задає ситуацію (наприклад, «Друг загубив іграшку»), а дитина ставить запитання і пропонує вирішення.

2. «Розкажи про картинку». Мета – оцінити зв'язність висловлювання. Процедура виконання: дитина описує події на сюжетній картинці, відповідаючи на запитання педагога.

3. «Переказ тексту». Мета – перевірити здатність до переказу. Процедура виконання: педагог читає короткий текст, а дитина переказує його своїми словами.

Комунікативна компетенція

1. «Ситуація в магазині». Мета – перевірити використання мовленнєвого етикету. Процедура виконання: дитина грає роль покупця чи продавця, вітається, дякує, просить допомогу.

2. «Запитай у друга». Мета – з'ясувати ініціативність у спілкуванні. Процедура виконання: дитині пропонують поставити кілька запитань однолітку (наприклад, «Що ти любиш їсти?»).

3. «Привітання на святі». Мета – перевірити здатність до самостійного мовленнєвого контакту. Процедура виконання: дитина вітає уявного гостя

(наприклад, «Добрий день! Заходьте, будь ласка.») і пропонує йому допомогу.

Додаток Г

**Рівні психологічної готовності дітей з мовленнєвими порушеннями до
навчання у школі**

Мета анкети: визначити рівень психологічної готовності дитини з порушеннями мовлення до навчання у школі, враховуючи когнітивні, комунікативні та емоційно-вольові аспекти.

Емоційно-вольова готовність.

1. Чи хочеш ти йти до школи? Так, дуже хочу. Хочу, але трохи боюся. Не знаю, чи хочу. Ні, не хочу.

2. Що ти очікуєш від школи? Дізнатися нове і навчитися чогось цікавого. Познайтися з новими друзями. Просто ходити, тому що треба. Не знаю, чого очікувати.

3. Як ти відчуваєшся, коли тобі дають завдання? Мені цікаво, хочу його виконати. Мені трохи страшно, але я намагаюся. Я не люблю завдання і намагаюся їх уникати.

Когнітивна готовність.

1. Чи подобається тобі дізнаватися щось нове? Так, я люблю щось вивчати. Інколи подобається. Ні, не дуже.

2. Чи можеш ти розповісти, що ти знаєш про школу? Так, я знаю багато. Я знаю трохи. Мені складно відповісти.

3. Як ти вчишся запам'ятовувати нові речі? Мені легко запам'ятовувати. Я запам'ятовую з допомогою дорослих. Мені складно запам'ятовувати.

Комунікативна готовність.

1. Чи легко тобі знайомитися з іншими дітьми? Так, дуже легко. Трохи важко, але я намагаюся. Мені важко знайомитися.

2. Як ти спілкуєшся з вихователями чи дорослими? Я легко розповідаю їм про себе. Я розповідаю лише тоді, коли мене запитують. Мені складно говорити з дорослими.

3. Чи любиш ти грати в ігри з іншими дітьми? Так, я люблю грати разом. Інколи я граю, але більше люблю сам. Я не люблю грати з іншими.

Обробка результатів

Кожна відповідь на запитання анкети оцінюється балами:

3 бали — ознака високого рівня готовності.

2 бали — ознака достатнього рівня готовності.

1 бал — ознака середнього рівня готовності.

0 балів — ознака низького рівня готовності.

Максимально можлива кількість балів – 27.

Інтерпретація балів і визначення рівнів готовності

1. Низький рівень готовності (0–9 балів). Дитина проявляє значні труднощі в емоційно-вольовій, когнітивній та комунікативній сферах. Може не демонструвати бажання йти до школи, уникати завдань і спілкування з однолітками. Також може бути емоційно нестабільною.

Рекомендації – необхідна систематична робота з психологом та логопедом, включаючи корекцію емоційно-вольових аспектів, розвиток впевненості у власних силах та залучення до групових занять.

2. Середній рівень готовності (10–17 балів). Дитина частково готова до навчання, але має труднощі у певних аспектах: наприклад, сором'язливість у спілкуванні, невпевненість у власних можливостях чи складності з когнітивними завданнями.

Рекомендації – підтримка через додаткові розвивальні ігри, консультації з фахівцями для покращення мовленнєвих навичок і роботи над комунікативними та когнітивними складовими.

3. Достатній рівень готовності (18–23 бали). Дитина виявляє зацікавленість у навчанні, готовність до співпраці та взаємодії, хоча ще є певні аспекти, які потребують розвитку (наприклад, впевненість у складних ситуаціях чи зосередженість на завданнях).

Рекомендації – підтримка через участь у групових заняттях, закріплення когнітивних і соціальних навичок, мотиваційні ігри та завдання.

4. Високий рівень готовності (24–27 балів). Дитина повністю готова до навчання в школі. Демонструє стабільність у емоційно-вольовій сфері, активність у спілкуванні та високий рівень когнітивної готовності (вміння логічно мислити, пояснювати, відповідати на запитання).

Рекомендації – подальше підтримання інтересу до навчання через творчі завдання, інтеграцію з іншими дітьми та закріплення сформованих навичок.